

COLECȚII DE FOLCLOR

Colecția FLORIN AVRAM

Colinde

Pă râtuțu cel cu rouă

♩=180

Grup vocal de femei
Posta (MM), ianuarie 2006,
transcriere muzicală, Florin Avram

Pă râ - tu - țu cel cu ro - uă Li - m'i lin și
flori de stin Ie - ste - o cu - rte dal - bă no - uă.

Cu ferestrele spre soare
Acolo-i o șezătoare
De nouă fete fecioare
Tăte, tăte-și torc fûioare
Numa' una lăcrămează
Vine mă-sa și o-ntreabă
Ce sustini ficuță dragă?
Da' io cum n-oi sustina
M-o cerut fecior de crai
N-ai vrut maică să mă dai.
Dragu mami cum te-oi da?
Acolo-s nouă cumnați
Trăbă nouă crai gătați
Acolo-s nouă cumnate
Trăbă noua brăie late
La-nălțatu' împărat
Trăbă mândru cal gătat
La-nălțata-mpărăteasă
Trăbă rotie de mătășă.

Al Iudeii Împărat

Grup vocal de femei
Posta (MM), ianuarie 2006,
transcriere muzicală, Florin Avram

♩=65

Al Iu - de - e - ii Îm - pă - ra - t, În - tr'o zi - po - run - ca dat, Ca la
lo - cul - de nă - ca - re, Să să'n - scri - e fi - e - ca - re Io - sif
mă - r - s'a să - să'n - scri - e, Și el cu _____ a lui so - țâ - ie, De la
ei _____ din Ga - li - le - e - ia, În Vi - fla - im în Iu - de - ia

Acolo cum au sosit
Mamei ceasul i-o vinit
Ca să-l nască pă Iisus
Cătă loc în jos și-n sus
Djeaba cată prân cetate
Hanuri, case-s pline tăte
Lângă Viflaim afară
Într-un staol vechi intrară.
Acolo Maria jos,
Naște pă Iisus Cristos
După aceea l-a-nfășat
Și în iesle l-o culcat
Pă un deal păstori ședeau
Noaptea oile-și păzeau
Și cum stau din slavă, iată,
Că un înjer li-i s-arată
Asta cum ei au zărit
Frica-n loc i-o țântuit
Iar al Domnului trimis
Nu vă-nspăimântați le-a zis.
Vă vestesc cu bucurie
Vesel azi tăt omul fie
Saltă fericit poporul
S-a născut Mântuitorul. :||

Mandru-și cântă-on cerb în codru

De la Irina Pop, 67 ani
Cetățele (MM), noiembrie 2012,
transcriere muzicală, Florin Avram

♩=185

Mân-dru'și cânt - on _____ cerb _____ în _____ co - dru _____ Mân-dru'și cânt - on _____

cerb _____ în _____ co - dru _____ Di - mi - nea - ța _____ lui Cră - ciun

Dar nu-și cântă cum să-și cânte
Dar nu-și cântă cum să-și cânte
Dimineața lui Crăciun
Așa-și cântă de c-o jele
De gândești că codru pier
Dimineața lui Crăciun
Nime-n lume nu-l aude
Numa-o dalbă-mpărăteasă
Dimineața lui Crăciun.
Pântr-un puiuț de fereastră
Pântr-un puiuț de fereastră
Dimineața lui Crăciun.
La-mpăratu de i-a datu
Împăratu s-o sculatu
Dimineața lui Crăciun
Pușca-n mână o luatu
Și la codru-o alergatu
Dimineața lui Crăciun
Află cerbu hodininu
Sub tufă de rozmalinu
Dimineața lui Crăciun.
Încordă pușca să-l împuște
Dimineața lui Crăciun
Hop, hop, hop nu mă-mpușca
Că io nu-s cine gândești tu
Io-s Ionu Sântionu

Nănașu lui Dumnezeu
Dimineața lui Crăciun
Blăstămat de Tatăl meu
Blăstămat de Tatăl meu
Dimineața lui Crăciun
Să fiu fiară-n codrior
Nouă ani și nouă luni
Dimineața lui Crăciun
Și p-atâtea săptămâni
D-apoi acele-mpinile-oi
Dimineața lui Crăciun
Jos la sate traje-m-oi
Slujbe sfinte face-mi-oi
Dimineața lui Crăciun
La cele zâle frumoasă
La cele zâle frumoasă
Dimineața lui Crăciun
Slujbe sfinte cine-ascultă
Tăt ascultă Maica Sfântă
Dimineața lui Crăciun
Să fii gazdă bucurosu
C-ai ajuns Crăciun frumosu
Dimineața lui Crăciun.

S-ajungeți mulți Crăciuni
Cu pace și cu sănătate !

Câte sărbători pă lume

Grup vocal de femei
Posta (MM), ianuarie 2006,
transcriere muzicală, Florin Avram

$\text{♩} = 190$

The musical score is written on two staves in a 4/8 time signature with a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked as quarter note = 190. The lyrics are written below the notes.

Că - te sâr - bă - tori pă lu - me, Nu's ca Cră - ciu - nu cu mu - me, Lă - u - dăm și cân - tăm
Și — ne bu - cu - răm, Lă - u - dați și cân - tați Și — vă bu - cu - rați.

Sân Văsâi și Bobotează
Tăt după Crăciun urmează
Lăudăm și cântăm
Și ne bucurăm
Lăudați și cântați
Și vă bucurați

Api vin cășlegile
Să mărită fetele
Lăudăm și cântăm
Și ne bucurăm
Lăudați și cântați
Și vă bucurați

Bucură-te jupâneasă
Că ți-ai dat fata din casă
Lăudăm și cântăm
Și ne bucurăm
Lăudați și cântați
Și vă bucurați

Bine-ți pare că o-ai dat
Vai, de cel ce o luat
Lăudăm și cântăm
Și ne bucurăm
Lăudați și cântați
Și vă bucurați.

La curțile lui Crăciunu

De la Irina Pop, 67 ani
Cetățele (MM), noiembrie 2012,
transcriere muzicală, Florin Avram

♩=185

La cur - țâ - le lui Cră - ciu - nu S'a năs - cut on

domn prea bu - nu La cur - țâ - le lui Cră - ciun

Care este tinerelu
Strălucește ca ș-on stelu
La curțile lui Crăciun.
Ca o rază de la soare,
Și din Raiu mândră floare
La curțile lui Crăciunu.
Crăciuneasa așa auzără
Lui Crăciun așa-i grăiră
La curțile lui Crăciun
Ferieți sunteți voi doi
S-a născut Cristos la noi
La curțile lui Crăciun
Crăciunu s-o-mbucuratu
Și la maica s-a rugatu
La curțile lui Crăciun
Iarăși maica i-a grăitu
Iarăși maica i-a grăitu
La curțile lui Crăciun
Roagă-te fiului meu
Că el este Dumnezeu
La curțile lui Crăciun
De când Domnul s-a născutu
Lumea de dar s-a umplutu
La curțile lui Crăciun
Să fii gazdă vesăloasă
C-ai ajuns Crăciun frumos
La curțile lui Crăciun
Cu găzdoaia de-mpreună
Să trăiți viață bună
La curțile lui Crăciun.

Colo sus pă vremea ceia

♩=75

Grup vocal de femei
Posta (MM), ianuarie 2006,
transcriere muzicală, Florin Avram

Co - lo sus pă vre-mea ce - e - ia, În fru-moa-sa Ga - a - li - le - ia,

O fê - cioa-ră vie - fu - ia - Ce Ma - ri - a se - che - ma -

The musical score is written on two staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 7/4 time signature. The tempo is marked as quarter note = 75. The melody consists of eighth and quarter notes with some rests. The second staff continues the melody, ending with a double bar line and repeat dots. The lyrics are written below the notes.

Nazaret era orașul
Unde își avea lăcașul.
Într-o zi Maria sta
Singură la vatra sa :||

Și deodată ce văzură ?
Casa toată se umplură
De-o lumină lucitoare
Ca lumina cea de soare :||

Înțelul Gavril intrase
La Fecioara Sfântă-n casă
Și din zbor cum se opriră
Bucură-te îi grăiră. :||

Bucură-te, azi Marie
N-avea teamă, pace țâie.
Sunt trimăs de Dumnezeu
Naște-vei pe Fiul Său
Fiu al Domnului va fi
Și Iisus se va numi.

Dați păstori să ne suim

♩=65

Grup vocal de femei
Posta (MM), ianuarie 2006,
transcriere muzicală, Florin Avram

Dați păstori să ne suim, Dați păstori să ne suim
În orașul Vi-fla-im A-tun-cea ju-de-țu'a fi. *fine*

The musical score is written on two staves in 4/4 time with a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked as ♩=65. The lyrics are written below the notes. The piece ends with a double bar line and the word 'fine'.

Acolo-i peștera mică :||
Și în Rai nu e nimică

Num-on prunc înfășurat :||
În iesle de boi culcat

Nu știu, fată-i, ori nevestă :||
Că-i dă țâță, câteodată

Și doicește-on prunc frumos :||
Acela-i Domnul Cristos.

Care-mbracă ceriu' nost
Tăt cu stele mânântăle
Cu luceafăr pântre ele

Luceafăr de la apus :||
Tu, Doamne, pă cer l-ai pus

Măi, Ioane, Sânt-Ioane
Pune tu cu de-a dreptu'
Pă când a fi județu'

Județu-atunci a fi :||
Când stele pă cer n-or fi

Nici luna n-a răsări
Frați cu frați nu s-or iubi
Nici părinții cu pruncii
Atuncea județu-a fi.

Casă din Curtiușu Mare; foto: Florin Avram

Colecția IOANA
BABOȘAN

Colecția CORINA ISABELLA CSISZÁR

Colindă din Țara
Lăpușului

Tradiții de iarnă la românii și maghiarii din
Țara Lăpușului

Sus în poarta Raiului

1.

Sus în poarta Raiului,
Stă Sfânt Petru-n poarta
lui,
Celor buni, le-o deschide,
Celor păcătoși le-o-nchide.
Tata lu' Petru vine:
- N-ar fi Rai și pântru
mine?
- Tată, eu ți-aș face Rai,
Dar aicia, loc nu ai.
Că tu-n lume cât ai stat,
Ca primar ai fost în sat.
La bogat în crâșmă, beai,
Di pă cei săraci luai.
Fratele lu' Petru vine:
- N-ar hi loc și pântru
mine?
- Frate, eu ți-aș face Rai,
Dar aicia, loc nu ai.
Că tu-n lume cât ai stat,
Ca frunzar ai fost în sat.
Brazde adânci tu, de tăiei,
D'e câtă cei săraci luai,
Cât-a tău adăugai.
Sora lui Sfânt Petru vine:
- N-ar hi loc și pântru
mine?
- Soră, eu ți-aș face Rai,
Dar aicia, loc nu ai.
Că tu-n lume cât ai stat,
Crâșmăriță-ai fost în sat.
Cupa de vin de-o vindeai,
Cupa de vin n-o umpleai,

Lucrarea de față se bazează pe mărturiile directe ale performerilor chestionați în Țara Lăpușului, între anii 2011 - 2012, în localitățile Dămăcușeni (Domokos), Suciul de Sus și Lăpuș.

Șezătorile

Începe Postul Crăciunului, munca la câmp s-a finalizat, grânele s-au pus la păstrare în fiecare gospodărie, și acum atenția comunității sătești este îndreptată spre activitățile de pregătire a sărbătorilor de iarnă. Tot în această perioadă încep șezătorile. Lumea satului ia parte la șezători cu un sentiment ritualic, conformându-se rânduiei comunității tradiționale. Obiceiul șezătorilor se raporta la destinul uman individual sau colectiv și era, în același timp un obicei de inițiere a tinerilor în muncă, joc și viață, un loc de întâlnire a fetelor cu feciorii, un prilej de etalare a hărniciei și a inteligenței.

O performeră din Dămăcușeni (Domokos), sat lăpușean locuit în mare majoritate de către maghiari, ne descrie obiceiul șezătorii:

Erau serile lungi, lumea nu avea ce să facă și trebuia să-și umple cumva golul. La șezătoare participa toată lumea, de la mic la mare, cine o știut să lucre, s-o dus acolo. Torceau lână, alegeau pene, coseau. La fete o venit băieții și s-o așezat lângă fete. Apoi babele s-o pus într-un colț al camerei. Api pă fiecare fată o conducea câte un băiat acasă. Api spuneau glume, cântau cântece populare. Jucau jocuri. Apoi dacă îți pica fusul pă jos, îl ridica băiatu' și trebuia să-i dai o guriță ca să ți-l dea înapoi. Apoi unde se mergea la desfăcat pene, prindeau băieții vrăbii și le puneau în sac păstă pene. Și când desfăceau sacu', zburau vrăbiile și toată casa era numa' pene. Sau puneau piper pă sobă și toată lumea lăcrima. Așa să glumea la noi¹.

¹ Performer Eva Molnar, 67 de ani, Dămăcușeni, 2011

Noi nu colindam în șezătoare, fiecare ducă cu ie lucrul ei, fiecare lucra ce-o avut de lucru și cântau cântece populare. Șezătoreea se ținea în fiecare seară la o casă unde o fo' locu' mai larg. Api în fiecare sară să ținea la aceeași casă. Numa' dacă să schimba ceva la casa aia, ori o murit cineva sau o născut, atunci mereau la altă casă. Așé am umblat noi².

Prezentăm în continuare o șezătoare din comuna Lăpuș, locuită în mare majoritate de către români:

Pă când să găta de desfăcat porumbul, api fetele méréu în șezătoare cu caiere de lână, de fuior. Cât era satu', să făceau vreo 5 – 6 șezători, la case mai mari. Să ținea numai luna, miercurea și vinerea. Gazda le împărțea un kil de tort la 4 fete. Noa, toarceți fete, dacă o trebuit să vă fac foc tătă iarna și să vă țân lumină.

Api erau supărate fet'ile. Nu le vinéu feciori. Mai erau și babe printre ele, nu le lăsau sânzure.

- Noa, fete nu vă vine nime să vă joace. D-api' da' să toarceți niște feciori.

Și api să apucau 2 femei una din cela capăt și una din iesta. Și torceu din vârvu' caierului.

Întreba femeia:

- Ce toarceți?

- Torc feciori,

De pân tâte șezătorile,

Să n-aivă stare și alinare,

Până la noi în șezătoare.

Cu stropșele în obdele

Furnici în opinci,

Să n-aivă stare

Până aici.

Pă când gătau, răștiéu tortu' acela pă sită. Îl puneu la grindă pă mătură de mesteacăn. Pă mătură trăjeu cărbuni din fit'eu. Și punéu tortu' pă cărbuni. Și una țâné mătura cătă grindă și una da cu săcurea. Și säre cărbuni pân tătă casa. Și api vineu feciorii în câte o sară și le prindeu așé, făcând cu cărbunii. Fetele luau șparga ceie pă care o tors-o și legau portița cu ie. Să nu mai vie feciorii să le găsască așé. Și api care vinéu, dau cu nasu' în șpargă. Ehe, aieste să știi că ne-o tors. Pântru aceie n-am avut stare până aici.

Depărtatu-te-ai tu, rău,
Soră, tu, de Dumnezeu,
Și de Raiul Lui cel Sfânt,
Și ca ceriu de pământ.
Mama lui Sfânt Petru
vine:

- N-ar fi Rai și pântru
mine?

- Mamă, eu îți fac Rai,
Hai, măicuță, haida, hai.

Domnu' Scump te-
așteaptă-n Rai.

Că tu-n lume cât ai stat,
Pă săraci i-ai ajutat,
Luminări de ceară-ai dat,
Le-ai dat, măicuță, jertfă.

*De la Anuca Bodea, 56 ani,
Libotin, 2009*

Mulțămirea la colindă

2.

Rămâi, gazdă, vesel, bun,
C-ai ajuns Sfântu'
Crăciun,
Cu pace și cu sănătate!

*De la Anuca Bodea, 56 ani,
Libotin, 2009*

² Performer *Emme Miklos*, 73 ani, Dămăcușeni, 2011

**Colecția IRINA
BENZAR**

Folclor ucrainean

Colinde

Devna Ianovena

3.

Devna Ianovena
Neni Pana Sena.
Porodela u vefleiemî,
Maria iedena.

Isla zvizda craiom svitom
Zasvitela naposvitii,
Ai i bo tota nezvizdaia
Ai Maria precistaia
Isla i ona placaiuci
Avoho sena iticaiuci.

*De la Ileana Biro, 67 ani,
Remeți, 2009*

Zelene veno

4.

Zelene veno
Oi isla divcena
Rano u nediliu zeleno
zelene veno
U nidiliu rano sa jene
Ai na vodetiu
Cistu chernetiu zelene
Zazulca cucae
Divcena sluhae zelene
Zelene veno
U nediliu rano sa jene
Svitlu za decu
Pocupcu siate zelene

Șezătoare - Cupșeni - 2002; foto: Colecția Pamfil Bilțiu

Strigau fetele:

- Aveți fluier, mă, aveți fluier?

Api noi îl ascundem sub căput. Și api méré care era mai îndrăzneată și le căta pă sub căput. Și api jucau până să săturu. Zineu feciori harnici să ne joace.

Api ieșeu feciorii, fét'ile ieșeu după ei, stau câtăva-n povești și ele zineu la caier. Nu avem timp să stăm cu voi în povești. Că noi tre să ducem tort la mama acasă. O fo' strictă lumea, nu ca amu'. Dacă erau mai mulți feciori în casă, care băiet o fo' mai deștept, numără fét'ile. Că erau și mai micuță. Nu ieșeu după feciori tâte. Noa, numără fetele, să videm câți putem ieși amu' odată. Știi ca să-i petreacă pă tăți. Și să numărău fét'ile și să numărău ei și api' ieșeu.

Api să luau fusăle de la fete, să le deie câte-o gură. Api aduceu câte pă unu' hâd cu ei, să-l sărute și pă cela. Api' îl sărutau pă obraz, da' și de obraz le-o fo' greață. Care o fo' mai șmechere, o pus mâna pă obraz și o sărutat mâna.³

Cinstirea Evelor

Majoritatea obiceiurilor de iarnă care se practică în Țara Lăpușului sunt legate de prosperitatea, sănătatea oamenilor și a vitelor, norocul, fertilitatea solului, muncile agricole, căsătoria tinerilor și fericirea gospodăriei.

Am întâlnit în satul Dămăcușeni, unde sătenii sunt

³ Performer *Maria Dumitru*, 75 ani, Lăpuș, 2012

majoritatea de religie reformată, un obicei străvechi de iarnă, nemaipracticat în alte zone numit **Cinstirea Evelor (Evázas)**.

În Dămăcușeni (Domokos), cu trei-șase săptămâni înainte de Crăciun, se alegeau patru băieți care aveau și posibilitatea să plătească și să cazeze muzicanții și aceștia trebuiau să aibă și drăguță.

Și mergeau băieții după muzicanți, băieți care o știut să cânte bine, ca lumea. Și se alegeau căpitanul mare și caporalul mare. Căpitanul trebuia să fie prezentabil, drăguța lui să fie cineva în sat, căpitanul de obicei găzduia și dădea masa la muzicanți. Și veneau toți la casa căpitanului, venea toată lumea și veneau și drăguțele. Și trei – patru băieți îl ridicau pe căpitan și strigau: “Să trăiască căpitanul!” Apoi o ridicau pe drăguța căpitanului și strigau: “Să trăiască căpităneasa!” Și așa procedau și cu caporalul și drăguța lui. Și aștia patru erau considerați a fi deasupra tuturor în sat și aveau datoria de a conduce toate sărbătorile de iarnă din sat. Ei le și organizau. Mergeau cu sania până în Reteag după muzicanți și îi cazau la gradați, mai cu seamă la căpitan. Și muzicanții trebuiau și plătiți și se ajutau gradații între ei și fetele, familiile fetelor. De la bal veneau muzicanții, “țâganii” acasă la fete să mănânce. Se înțelegeau fetele între ele, azi îi ducea una la ea să mănânce, mâine îi ducea alta la ea, nu tăt căpitanu' să-i ducă. Tăt pă rând am dat tăți. Nu te-ai legat de așa ceva dacă n-ai avut posibilitatea, dacă n-ai avut porc tăiet⁴.

În 23 decembrie' în calendarul nostru reformat e ziua Evelor. Și gradații se împărțeau în două cete și mergeau la tot satul. Prima dată o mârș la preot, la primar și la drăguța căpitanului. În 23 decembrie umblau numa' la case unde erau fete și în 24 decembrie mergeau la femei. Și api' jucau, se învârteau un pic cu fata. Zicea căpitanul o poezie de cinstire a femeilor, o binecuvântare de către Dumnezeu a femeii. O intrat căpitanu' și caporalu', muzicanții și alți băieți câți o încăput acolo în casă. Caporalu' o venit cu o panglică și o sărutat fata și o legat-o cu panglica pă fata gazdei. Și căpitanu' și caporalu' ziceau fiecare câte o poezie când intrau. Și erau serviți cu horincă și cu prăjitură. O băut cât o băut și restul o pus într-o damijană. Și când s-o umplut, o adus alta goală. Și așa și-o strâns horincă pentru Crăciun.

În 24 decembrie méré la fiecare casă, la tătă lumea. Atuncia s-o-mpărțat în două cete. Doi muzicanți pă dreapta, doi pă stânga. Că dacă mereu la fiecare casă, era mai fără spor. În 24 decembrie nu intrau în casă. Afară zăcea căpitanu' o poezie. Apoi dacă era și fată în casă, îi mai invita să intre. Li se dădeau bani

Zelene veno
U nediliu rano sa jene
Pocupcu siate
Zazulicu u ziate zelene
Zelene veno
U nediliu rano sa jene.

De la De la Ileana Biro, 67 ani, Remeți, 2009

Viflaimul

5.

Slava bohu na zemni mer
Bo ciolovic ne dau
volenie.

Nebuitesea pasteri,
pastere,
Radusi vam Bovisciaie
I Boh narodeusea
U bohu voploteusea
Ale, aleluia,
Hrestos rojdaietia
Slovite
Hrestos u nebesi
Ezraciaite
Hrestos na zemle
Voznosetsea po devevsea
Poite Hospode zemlea
I veselea Hospodi liude
Iav ho proslavetesia!

De la De la Ileana Biro, 67 ani, Remeți, 2009

Colindă de mulțumire

6.

Diacuie vam, za vasi daret
Daivam boje, dai setco
dobroho,

⁴ Performer Eva Molnar, 67 de ani, Dămăcușeni, 2011

Lioho rocu novolo.

*De la Ileana Biro, 67 ani,
Remeți, 2009*

**Colecția CORINA
IOANA BODEA**

**Colinde din Țara
Lăpușului**

7.

La mnijlocu' râtului,
Ieste-un pat al Domnului,
Da' în pat cine-i culcat?
Tăt Crăciun îi mort de bat.
La capu' lui cine șăde?
Tăt cucuț cu pană verde.
La pticioare cine sta?
Tăt mortița săraca,
Cu cucuțu' să muștra:
- Măi, cucuț, cucuțule,
Schimbă-ți tu, măsurile,
- Schimbă-ți-le, moarte, tu,
Că io pă unde mă duc,
Tăt rămâne glas de cuc,
Și oameni ieșind la plug.
Da' tu pă unde locuiești,
Oamini tineri despărțaști,
Prunci micuți sărăcești,
Și rămân pă lângă vatră,
Tăt strâgând mamă și tată.
Da' io pă unde mă duc,
Tăt rămâne glas de cuc,
Și oamini ieșind la plug.

*De la Maria Buda, 70 ani,
Cușeni, 2009*

*și mergeau mai departe. Unde erau invitați să intre în casă,
jucau un pt'ic.⁵*

*Trei zile făceau joc la Crăciun cu muzicanții. Merea tătă
lumea la joc de la mic la mare. Da' fata n-o măsrs niciodată
sângură la joc. Dacă o chema băiatu' la joc se ducea, da'
însoțită și de cineva din familie. Băiatu' vinea după fată s-o ceară
de acasă. Acolo la bal n-o mâncat și n-o băut nime. Dacă o vrut
să beie, o măsrs feciorii la bufet. Gradații le făceau cadou la fete
un fus și un mai cioplit. Era vopsit și frumos ornamentat. Și fetele
le ofereau fulare, mânecări, struț de pus la pălărie, o batistă cu
numele feciorului brodat pă ié. Când o fo' ridicăți în grad, ei o
devenit conducătorii tinerilor. Și atuncia toată lumea era acasă,
nu mergea nime' la muncă în străinătate, erau 50 de tineri în
sat. Nu era ușor să-i conduci, să-i organizezi; ei conduceau toate
evenimentele astea de iarnă începând cu gradații, aducerea
muzicanților, Crăciunul, Revelionul⁶.*

Anul Nou

Obiceiul de a sărbători începutul anului este întâlnit pretutindeni, la toate popoarele cu intenția de a-și asigura belșugul material și prosperitatea colectivității umane.

*La Dămăcușeni, de Revelion se făcea **Batyus bál (balul
straițelor)**. Mergea lumea de acasă cu batyu în spate, cu
mâncare și băutură. Pe vremuri se făcea la o casă, apoi s-o făcut
la Căminul Cultural. Fiecare își ducea mâncăriuca de acasă și
acolo făceau Revelionul împreună. Muzicanții erau aduși în 15
decembrie și stăteau vreo două săptămâni, până după Revelion.
Erau patru-cinci muzicanți. Banii pe care-i strângeau de la
colindat erau pentru muzicanți. Dacă nu ajungeau banii, trebuia
să pună fiecare din buzunar. De obicei le ajungea, că lumea știa
și le dădea bani, ca să poată să-și acopere toate cheltuielile⁷.*

⁵ Performer Zoltán Nemeth, 52 ani, Dămăcușeni, 2011

⁶ Performer Eva Molnar, 67 de ani, Dămăcușeni, 2011

⁷ Performer Zoltán Nemeth, 52 ani, Dămăcușeni, 2011

Vergelul

Petrecerea cea mai îndrăgită de săteni era Vergelul. Vergelul reprezintă o hore țărănească organizată de un grup de feciori, a doua zi de Crăciun sau de Revelion. Aceștia se ocupau de angajarea muzicanților, căutau o gazdă pentru vergel. Feciorii umblau prin sat și invitau fetele. Cele care n-au fost chemate, nu participă la vergel. Fetele se ocupau de bucate iar feciorii duceau băutură și angajau muzicanți.

În continuare, un performer din Suci de Sus, ne prezintă desfășurarea unui vergel din satul său:

La noi în Suci de Sus, demult, când eram eu pă timpuri, copil, să făcea Vergel și pentru copilași. Și cântau la fluier, venea cu noi un cioban și un meșter care cânta la fluier.

Meream la biserică și de acolo meream la fete la chemat. Să zie la casa unde să ținea vergelul, că altfel nu veneau nechemate. Fiecare chema, ne împărțam în patru – cinci grupuri și mergeam și chemam din fiecare parte a satului. Vergelul de copii să țânea într-un singur loc la beserică, de acolo ne strângeam: noa, méré m a chema la fete, care cu care, tăt câte doi. Fiecare meré să cheme la Vergel. Și să țineau mai multe vergeluri în sat. Merém la fete, ne așteptau cu băutura, cu mâncare, colac, prăjituri, jumări, horincă. Ne servé cu mâncare, cu băutură și spunéi:

- Uite, bade, am venit ca să ne lăsați fata sau fetele – dacă erau mai multe – cu noi la Vergel.

Vergelul nost' e la nănașu' Sofronea în casă și să ziniți și dumavoastă să petreceți. Petrecém ce petrecém la părinții fetei și apoi plecam. Mergeau fetele cu noi, le mai drăgăleam. Api făcea Vergel la cinci – șase căs. Meream la toate. Ne strânjeam sara toți și petreceam până târzău.

A doua sară, iară ne adunam, era a doua zi de Crăciun. Să începé un program de șezut la masă.

- Tu șezi cu mine la masă, Lucreție?

- Nu, că o zâs cela că să șăd cu iel.

Noa, bun, întrebam alta:

- Tu, Ludovică, tu șezi cu mine?

- Șed.

- Noa, bine, "pune plăcinta pă lespede".

Tizeșii angajau muzicanții. Care aveau fete, să așezau cu ele la masă. Care n-aveau fete, plecau acasă sau mai și rămâneau, mai puneau o țuică, mai șidéu. Noi care eram cu fete duceam țuică, fetele aduceau jumeri, prăjitură. Și atunci veneau și mamele fetelor la fete, cu mâncare. Dacă n-avé mamă,

Colo-n sus la răsărit

8.

Colo-n sus la răsărit,
Mândră zare s-o zărit,
Da' nu-i zare de lumină,
Dumn'ezău c-o carte-n
mână,
Tăt cet'eș'te și cuvântă,
C-amu naște Maica
Sfântă.
Naș'te pă Domnu' Hristos,
Care d'i la iad n'e-o scos,
D'in muncile iadului,
D'in văpaia focului.

*De la Anuca Bodea, 83 ani,
Libotin, 2009*

Cât'e grăd'in'i îs în sat

9.

Cât'e grăd'in'i îs în sat,
Domn, Domn, ș-a nost
Domn,
Pă tăt'e bruma o pt'icat,
Numa' pă grăd'ina mé,
Domn, Domn, ș-a nost
Domn,
O pt'icat o brumă gré
Și nimn'ic nu mi-o strâcat
Domn, Domn, ș-a nost
Domn,
Și nimn'ic nu mi-o strâcat
Numa-un hir de busuioc,
Domn, Domn, ș-a nost
Domn,
Dă-i, Doamn'e, gazd'ii
noroc.
Numa-un hir de n'intă
creață;
Domn, Domn, ș-a nost
Domn.

Dă-i Doamn'e gazd'ei
viață.

*De la Anuca Bodea, 83 ani,
Libotin, 2009*

Cununa la secerat

10.

Bad'e d'i la secerat,
Bad'e d'i la secerat,
Tăt cu vorbe m-ai amănat.
Cu vorbe și cu scrisori,
Cu vorbe și cu scrisori,
Ș-amu', puiule, t'e-nsori.

Strigături

11.

Săraci cărările mele,
C-o crescut iarba pă iele!
Las' să crească,
să-nflorească,
Numa' badea să-mi
trăiască!

*De la Veturia Martin, 82 ani,
Rohia, 2009*

12.

Treci cărare și te-ndeasă,
Numa' loc de casă-mi
lasă.
Loc de casă și-o cărare,
Să mă duc la mândra-n
vale.

*venea o mătușă sau o soră. Și să începé un ospăț acolo, de numa'
în Caana Galilei ai văzut minuni de acele.*

*Cum s-o gătat jocu', ne așezam la masă. Din mâncările
care să aduceau acolo, din tăte luam câte o bucățică de carne,
una de cârnaț și făcém tri porții de mâncare la muzăcanți. Și îi
servém.*

*Api era dopuri de plută și o pus dopuri demnicate (tăiate) la
muzăcanți în carne. Api râdeau că zăceau că nu-i fiartă, ori
nu-i friptă carnea. Api noi făceam haz. Stam până răsărea
soarele, jucam și petrecém; api merém cu fata acasă, o
petreceam. A treia sară, de la Vergel merém da' mai devreme și
jucam, mâncam, da' nu ședem mai mult de unșpe' noaptea. Cam
cinci seri să făcea Vergel, trei seri de Crăciun, de Anu' Nou și
de Bobotează⁸.*

În Lăpuș, Vergelul se desfășura astfel:

- Măi, tu faci cu Ileana Vergel?

- Api' mi-o făgădui, da' încă n-am fo' la părinți s-o cer.

*Vergelul să făcé numa' la Crăciun. Jucam vo' două jocuri în
sara de Crăciun. A doua zi de Crăciun să sculau și meréu la
beserică îmbrăcate fain cu barșoane și feciorii cu zgărzuri,
cioareci și cizme. Și după ce mâncam, să ducéu la joc. Fecioru'
meré și ceré fata de la părinți să margă la Vergel. Erau
2 – 3 sări după olaltă Vergel. Țăné până noaptea.*

- Noa, hai, să merem și la a mé să văd lăsa-o-a. Că meréu câte
doi feciori să ceară. Și o lăsau părinții pă fată.

*La vremea desfăcatului să mai culcau fetele cu feciorii care o
fo' mai nebune.*

Api la Vergel strigau feciorii:

Spusu-ț-am, mândruță spus,

La cules de cucuruz,

Să nu dormi cu fundu-n sus,

Că te-a pușca puricele

Și ț-a crește pânticele.

*Feciorii ducéu horinca și fetele câte 12 plăcinte. Fieșcare
plăcintă era cu jumere de cârnați.*

*Meréu maicile fetelor noaptea și le ducéu plăcinte. Meréu și api'
băgau mesă, mâncam, străgau, să veseléu.*

⁸ De la Valer Burzo, 75 ani, Suciul de Sus, 2011

Loc de casă și-o crenguță,
Să mă duc la a mé mân-
druță.

*De la Veturia Martin, 82 ani,
Rohia, 2009*

Orație la nuntă

13.

La șt'impuțu' vran' iți,
Șăd'e mama mn' iresî
Și roagă pă Sfântu' Soare
Să țâie zâua iar mare,
Să vie și socru' mare.

*De la Maria Buda, 70 ani,
Cupșeni, 2009*

Vergelul, Cupșeni; foto: Felician Săteanu

Bocete la tineri nelumiți

14.

Mai vină, Ion, acasă,
Că-i mâncarea caldă pă
masă.
Mă-ta nici cină nu ț-o
gătat,
Nici haine nu ț-o spălat,
Nici de prânz nu
s-o gândit,
Nici hainili nu ț-o
pregătit.

*De la Maria Buda, 70 ani,
Cupșeni, 2009*

15.

Colecția ILEANA GRAD

- Spun'e-m'i, tu, măi-
culiță,
Und'e-i sora mé cea mică?
Ieri fusese așezată
Înt-o ladă colorată,
Cu jolj alb acoperită
Și cu flori împodobită.
Ot'ii fără d'e viață,
Trupu' rece ca de d'eață.
Șt'iu c-o dus-o alaltăieri,
Cu prapori și cu cântări.
Și de-atuncia
nu să-ntoarce.
Spune-mi, maică, ce mai
face?
- Vezi, tu, sus în
albăstrime,
Unde-i ceriu cu lumn'in'e,
Îi un loc dumn'ezeiesc,
Unde înjeri dănțuiesc.
Ea acolo să d'esfată,
Sora ta cé răposată,
Cu înjerii dimpreună,
Pântru in'ima-i cé bună.
Roagă-t'e, tu, dragu'
mamii,
Roagă-te lu' Dumn'ezău,
Ca să meri și tu la ea,
Când viața a înceta.

*De la Haristina Bud, 84
ani, Boereni, 2009*

Priceaznă din Țara Lăpușului

16.

Pântru ce t'e zbați în
patimi și-n păcat,
Că Iisus s-o răstign'it

Săcelul și sărbătorile lui de odinioară

Șezătoarea era un aspect important al vieții tradiționale din Maramureș, fără de care cunoașterea mentalității specifice locului nu ar putea fi întru totul desăvârșită. Aceasta era un loc de întâlnire pentru comunitatea satului, în timpul nopților lungi de iarnă, mai precis de prin 15 octombrie până pe la 1 martie. În trecut, în aceleași șezători se adunau oameni care au trecut de pragul căsătoriei, cei care intenționau să îl treacă, precum și cei care erau mai tineri.

Treptat, șezătorile au început să se diferențieze în funcție de componența membrilor, astfel încât avem două tipuri de șezători: șezătoarea pentru femeile căsătorite și șezătoarea pentru fete și feciori.

Dintre cele două tipuri de șezători, șezătoarea tineretului se impune într-un mod pregnant, și asta nu doar datorită diversității obiceiurilor, practicilor și ritualurilor, ci și statutului celor care participă: tineri, plini de viață, dornici tot timpul de a încerca ceva nou. Șezătoarea este locul unde munca este doar un pretext, locul unde legi supreme par să fie cântecul, jocul și voia bună.

Locul de desfășurare era, de obicei, la casa unui om mai înstărit din sat. Două din fetele care se ocupă de organizare merg și tratează cu gazda prețul pentru care le lăsa în casa ei. În general, plata era în natură, astfel încât fetele trebuiau să meargă la munca câmpului (secerat, fân, prășit etc.) și să aducă lemne pentru toată iarna pentru a le fi cald în casă.

Fetele veneau în șezătoare însoțite de caiere din care torceau. Această muncă reprezenta o garanție atât pentru părinți (semn că fetele lor nu mergeau în zadar acolo) cât și pentru feciori (fata care devine nevestă trebuie să fie înainte de toate harnică pentru a putea întreține casa). Pe parcursul serilor de șezătoare se fac diverse practici ritualice, care nu pot decât să demonstreze fundamentul gândirii simbolice și credința celor prezenți în puterea lor de a influența destinul și evenimentele ce vor urma. Peste tot este o magie care învăluie atât oamenii cât și locurile. Nu trece mult de la începutul șezătorii și fetele încep a striga:

Șezătoarea nu-i deplin
Fete îs, feciori nu vin,
O venit, da s-o și dus
La o casă mai în sus.
Acolo-i casa de bârne
Și fetele îs mai bătrâne,
La noi casa-i de nuiele,
Și fetele-s tinerele.¹

După această strigătură, fetele recurg la o practică magică, ele fac „**De-a feciorii**”, și fiecare are posibilitatea să își cheme indirect drăguțul. Una dintre fete o întreabă pe cealaltă ce face, dacă toarce și răspunsul este: „Nu torc, că-ndrug / Pă tăți feciorii aduc.”

Astfel, se toarce un fir lung din caierul fiecărei fete pe care se fac mai multe noduri cu numele fiecărui fecior, după care mai leagă încă o ață de un ciur sau o sită (aceeași dacă este mai mare, dacă nu, ea se leagă de sită și se pune alta), iar în perechi de câte două, una situată la ușă și una la masă sau la fereastră, spate în spate, dau sita sau ciurul printre picioare. Dacă ciurul / sita nu nimerește printre picioarele fetei, este semn sigur că persoana chemată nu va merge în șezătoare în acea seară, ele zicând că nu vine pentru că este măreț. În rest, vorbele rostite sunt simple aparent: „Feciori, feciori, feciori ... turduluc, butuc pe X (nume și poreclă) să mi-l aduci”. Dar ele se gândesc și la faptul că feciorii ar putea să nu vină chiar și după această primă parte a descântecului, așa că urmează o parte mai dură, cu note de blestem, unul însă cu note umoristice: „De n-or veni/ I-a stropși,/ De n-or apărea/ I-a agamba,/ Surcele în obiele,/ Furnici în opinci,/ Șoareci în cioareci.../ Turduluc, butuc,/ Până-n coaie,/ Trabă să-l doaie.” Fetele răspundeau în cor: „Vinăăă, vinăăăăă!”²

De asemenea, dacă gospodăria era situată lângă o punte sau pe o uliță, acestea se legau cu sârmă, ață mai groasă pentru ca feciorii să se împiedice sau să își rupă ceva și să fie nevoiți să intre în șezătoare.

O altă practică care ține de sfera magicului este **mersul la soc**, considerat în mentalul colectiv o plantă a diavolului, dar care are puterea de a îndeplini cele cerute. Chiar dacă socul nu era aproape, ele mergeau până găseau unul, iar ajunse acolo îl *hurducau* și îi spuneau:

Ieși băsoc din soc,
Cu pipă și cu cojoc,

și o-nviat?
Să-l primim că El îi mare,
Și îi bun cu fiecare,
orișcând,
El n'e caută pân lume
sust'inând.

De ce fugi de rugăciune și
d'e post,
D'e beserică, d'e slujbele
cu rost?
Vino-n beserica sfântă,
În altar înjării cântă
Lui Iisus.
Heruvimi cu aripi mult'e
vin d'e sus,
Și tăți cântă cu părint'ele
în cor,
N'evăzuț d'e ot'ii noști-ai
tuturor.
Ca n'ște ființă alesă,
Ce le-o dat Domnul,
Domnul Sfânt,
Ca să-ntărească cred'ința
pă pământ.

Cin'e trupu' Lui primeșt'e,
Cu Dumn'ezău să-
mpărtășeșt'e,
Dragul meu,
Și trăieșt'e cu năd'ejd'ea-n
Dumn'ezău.

Să nu te lași amăjit iubitul
meu,
D'e Satana ce-l zmint'it,
vrăjmașu' tău.

*De la Măriuca Benedec, 61
ani, Lăpușul Românesc, 2009*

¹ Performer *Ileana Mecleş*, 76 ani, Săcel, 2007;

² Performer *Ileana Peter*, 91 ani, Săcel, 2007;

**Colecția NICOLAE POP
(DINU)**

Plugul

17.

Bună seara, gazdă aleasă,
Cred că ne primiți în casă
Să ne dăm pe lângă sobă
Ca să stăm puțin de vorbă.
Că așa-i în seara asta
Să urăm la toată casa
Și de n-o fi cu bănat
Să strânim câinii din sat
Și femeile din pat
Să ne-asculte la urat.
Refren...
Ia mai mânați, măi, flăcăi
Și sunați din zurgălai
Să se audă peste văi.

18.

Aho, aho, copii și frați,
Stați puțin și nu mânați,
Lângă boi v-alăturați
Și cuvântul mi-ascultați:
S-a sculat mai an
Bădița Traian
S-a încălecat
P-un cal învățat
Cu nume de Graur,
Cu șaua de aur,
Cu frâul de mătăasă,
Cât viața de groasă,
Și-n scări s-a ridicat,
Peste câmpuri s-a uitat

Sie orb, sie șchiop
Numa să sie cu clop.
Păru' din clop să-i iasă
Numa să mă văd mireasă.³

Nu trece mult timp și feciorii încep să își facă apariția în șezătoare prin cântece și strigături, după cum urmează:

Mândră cu ochii tăi cei dragi,
De pe uliță mă tragi
Și-n casă la voi mă bagi!
De pe uliță m-aduci
Tu, mândruță, cu ochi mici
Când îi sui, când îi rădici,
La inimă rău mă strici;
Când îi sui, când îi cobori,
La inimă mă dobori.

- Haidați, preteni, să strigăm,
Una tu și una eu
Ca să nu ne pară rău,
Haidați, să ne veselim,
Cu tăți bine să trăim,
Să giucăm și să horim
Că doar o viață trăim.
Dragă mi-i veselia
Într-o casă cu badea;
Dragu' mi-i la veselie,
Cu oameni de omenie.
Dragu' mi-i unde-am zinit
Cu cine m-am întâlnit.
Tot cu floarea di pă șăs,
Cu bădița mneiu ales.
Aicea mă veselesc
Și-acasă bine-mi trăiesc,
Cu badea dacă-l iubăsc.
Aicea voința-mi fac
Și-acasă-mi trăiesc pă plac,
Cu badea dacă mi-i drag.
Unde-aud strângând Văsi',
Tăt acolo mi-s ochii
C-așa-i numele badii;
Unde-aud strângând Ioa',

³ Performer *Maria Bizău*, 35 ani, Săcel, 2008;

Tăt acolo mi-i mintea
C-așă-l cheamă pă badea.⁴

Fântâna reprezintă un alt joc care se face în șezătoare dacă toată lumea cade de acord. Astfel, un fecior se așază pe un scaun aproape de ușă și feciorii îl întreabă ce face acolo, iar el răspunde că a căzut într-o fântână. Feciorii îl întreabă pe care fată o vrea ca să îl scoată și el rostește numele fetei pe care dorește să o sărute, căci așa se iese din fântână - cu un sărut. Fata rămâne în locul lui, în fântână, și trebuie să rostească ea numele unui băiat. Alternanța aceasta continuă până ce toți membrii șezătorii ajung pe acel scaun.

Birăile, un joc care se leagă de lucrul fetelor, reprezintă un moment în care fetele sunt obligate să sărute feciorul, dacă nu vor să piardă lucrul din acea seară. Un fecior se așază după masă, asemeni unui birău (primar) - de unde și numele jocului, iar ceilalți strâng fusele, dacă nu, cujelcile fetelor sau ce lucru au și le duc la birău pe masă. Fiecare fată trebuie să își răscumpere lucrul printr-un sărut, în caz contrar, fata riscă să îi fie rupt fusul, să i se deșire cipca, să i se rupă acele etc. Au fost semnalate cazuri când unele fete, mai îndrăznețe, aveau un lucru de rezervă și după acela nu le părea rău, chiar dacă le era luat. Se zice despre birău că ar fi ales tot timpul datorită faptului că este mai urât și că fetele nu îl găsesc atrăgător, astfel încât să le fie greu să îl sărute; cu cât era mai urât, cu atât era distracția mai mare. Dar sunt și cazuri când birăul refuză să sărute fata, și atunci fata aceea rămâne rușinată toată seara⁵.

Butinul este un joc care mimează într-un fel dragostea fizică și care nu este făcut prea des. Se pune jos un suman, feciorul ia fata și se pune peste ea pe suman. Fata nu scapă până ce nu se sărută cu acel fecior. Care nu merge la butin, nu are dreptul să joace în acea seară.

Printre uși / Petrecutul feciorilor este un ritual de petrecere a feciorului care pleacă mai repede. Astfel, dacă feciorul are o fată care îi place, el cere unui prieten să o scoată afară ca să își poată lua rămas bun unul de la altul. Se spune că nu era recomandat să iasă afară după fiecare fecior care cere acest lucru, pentru că feciorii își fac o impresie proastă despre fata respectivă. Alții cheamă fata, pentru că doresc să se răzbune pentru o rușine ce le-ar fi adus-o și care nu este uitată de colectivitate.

Să aleagă un loc curat
De arat și semănat.
Și s-a apucat într-o joi,
Boi, bourei,
În frunte țânțarei.
Refren...

19.

Ziua toată a lucrat,
Brazda neagră a răsturnat.
Și prin brazdă a semănat
Grâu mărunț și grâu de
vară,
Deie, Domnul, să răsără..
Refren...
Și când lucrul s-a sfârșit,
Iată, mari s-a stârnit
Un vânt mare pă pământ
Și ploi multe după vânt,
Pământul de-a răcorit
Și sămânța a-ncolțit.
Refren....

20.

La lună, la săptămână,
Își umplu cu apă în mână
Și se duse ca să vadă
De i-a dat Dumnezeu
roadă
Și de-i grâul răsărit
Și de-i spicul aurit.
Era-n spic cât vrabia
Era-n oai cât trestia.
Refren....

⁴ Performer *Maria Tomoiagă*, 81 ani, Săcel, 2007;

⁵ Performer *Ileana Grad*, 62 ani, Săcel, 2007;

21.

Traian iute s-a întors
Și din grajd pe loc a scos
Un alt cal mai năzdrăvan,
Cum îi place lui Traian,
Negru ca corbul, iute ca
focul
De nu-l prinde locul,
Cu potcoave de argint
Care-s iute la fugit.
Refren....

22.

El voios a-ncălecat
La Lăpuș a apucat
Și oțel a cumpărat
Ca să facă seceri mari
Pentru secerători tari
Și să facă seceri mici
Pentru copilași voinici
Ș-altele mai mărunțele
Cu mănunchi de floricele
Pentru fete tinerele
Și neveste ochișele.
Refren....

23.

Ei cu stânga apuca
Și cu dreapta secera
Și prin lan înainta
De părea că înotau.
Alții-n urma lor legau,
Znoptii înalți îi adunau
Și clăi mândre ridicau
Ce la soare se uscau.

Sării este o petrecere a celor care au mers frecvent într-o anume șezătoare. Ea se ține în serile de Crăciun și de Anul Nou. Fetele trebuie să aducă mâncarea (cozonac, gogoși, găluște, cârnați, coaste, brânză), iar feciorii aduc băutura și muzica. Distracția este ca și la nuntă, urmând ca a doua zi să se facă rămășița.

Vergelul este printre ultimele petreceri de anvergură în cadrul șezătorii. El se ține de Bobotează, de Sântion. Ca și la Sări, fetele aduc mâncarea și feciorii muzica și băutura. Dacă un fecior nu are drăguță, el nu are voie să mănânce din bucatele de pe masă. Spre deosebire de Sări, acum feciorul trebuie să meargă cu o jumătate de horincă acasă la părinții fetei, ca să o ceară pentru a merge împreună în vergel și tot el își ia angajamentul că o va aduce și înapoi. Bineînțeles, că sunt cazuri când fata bea jumătate și refuză să meargă cu feciorul în vergel, dacă nu e pe placul ei. De obicei, sunt cerute la părinți acele fete cu care doresc să se căsătorească, arătându-și astfel intențiile. Se fac o serie de strigături cu această ocazie:

Mândra pântr-un colăcel
N-o vrut a veni-n vergel;
Mândra pântr-o cocârstacă
N-o vrut vergelu' să-l facă
S-o temut c-a si săracă.

Luați seama, feciori, bine
Că și-a mé drăguță vine
Cu suman și cu opinci
Și cu sânul plin de nuci.
Câte fete-s cu teptare,
Tăte-s strâmbe la picioare.
Numai mândrulița mé
E dreaptă ca secerea.

S-o t' eptănat mândra-n frunte
În ceafă te poți ascunde;
Și-o făcut mândra bucla,
Capul îi cât donița.

Ce te țai, bade, măreț
Cu o rață în coteț?
Dacă rața ți-a peri,
Cu ce dracu ti-i fâli?
Să ține badea fâlos

Da la gură-i zăbălos.
Ia-ți, bădiță, batista
Și-ți șterge gurița!
Bădiță de peste apă,
Te-ai ținut măreț odată
D-acum timpu ți-o trecut,
Nu mai ești cum ai si vrut!

Apoi carăle încărcau
Și la moară se duceau.
Refren....

24.

Înainte de Postul Mare se face **Despărțitul**. Ca și la celelalte întruniri, fetele aduc mâncare, iar feciorii horincă și muzică. Fiecare fecior aduce câte un litru de horincă.

Din cele prezentate mai sus se poate observa cu ușurință frumusețea acelor seri și câtă importanță aveau acele întâlniri pentru comunitatea sătească. Șezătoarea pare a fi o *agora* a tinerilor, locul unde defectele ies la iveală la fel de bine ca și calitățile, locul unde seriozitatea de om matur se împletește cu spiritul copilăriei.

Iară hoața cea de moară
Când văzu atâtea cară,
Încărcate cu povară,
Puse coada pe spinare
Și fugi în lunca mare.
Iar morarul, meșter bun,
Zări moara prin cătun
Și-și luă cojoc mișos
Și îl înturnă pe dos
Și-și luă ciocanu-n brâu
Și mai luă și un frâu.
Apoi iute alerga,
Moara cu frâul o lega.

25.

Șezătoare Săcel; foto: Felician Săteanu

Traian mult se bucura,
Zeciuiala morii da,
Pe morar îl dăruia.
Apoi călare încărcă
Și spre casă se întorcea
Cu flăcăii ce mâna
Iar boii se opintea
Și roțile scârțâia.
Refren....

26.

Colecția GRIGORIE CROITORU

Iară gazda cea frumoasă,
Stând în casă după masă,
Ea din casă auzea
Carăle ce scârțâia
Și feciorii ce horeau.
Apoi gazda se ducea
În cămară că intra,
Sătă mare aducea
Și făina o cernea.
Apoi mâinile le sufulca
Și făina o frământa.
Apoi colăcei făcea
Pe lopată îi așeza
Și-n cuptor că îi punea
Unde ei se rumeneau
Și afară îi scotea
Și la flăcăi îi dădeau,
Iară 2 – 3 colăcei, la copiii
mititei.
Și la mândru său bărbat
Îi dăduse un sărutat.
Refren....

27.

Cum a dat Dumnezeu an
Holdă mândră lui Traian
Astfel ca s-aveți și voi,
Ca s-avem parte și noi.
Să vă fie casa casă,
Să vă fie masa masă,
Tot cu mesele-ntinse
Și cu fețele aprinse;
Tot cu casele-ngrijite,
De buni oaspeți locuite.
Și la anu' să trăiți
Să vă găsim înfloriți
Ca perii, ca merii
În mijlocul verii.
Refren....

Din obiceiurile și credințele alunișenilor

Pe vremuri, când începea postul Crăciunului, în Aluniș începeau pregătirile pentru marele spectacol al colindatului. Privit cu ochii celui care nu s-a născut și nu și-a petrecut copilăria pe aceste meleaguri, colindatul era un spectacol uimitor. Întregul sat se transforma în seara de Crăciun, într-o imensă scenă pe care evoluau copii de diferite vârste, tineri și vârstnici. Colindătorii, rânduri după rânduri, treceau de la o casă la alta, colindau, spuneau „mulțămături”, se ospătau, făceau glume până a doua zi. Toți sătenii participau la bucuria generală și se simțeau mai aproape de momentul când dorințele lor, foarte diferite, se vor transforma în realitate.

Seara de Crăciun era așteptată de toată suflarea satului și era minuțios pregătită. Pentru seara de Crăciun în sat se făceau două feluri de pregătiri: pregătiri pentru colindat, care erau de lungă durată, și pregătiri pentru primit colindătorii, care se făceau doar în preajma Ajunului de Crăciun.

Am folosit timpul trecut, deoarece astăzi lucrurile sunt mult simplificate, satului lipsindu-i participanții cei mai activi la practicarea obiceiului: copiii și tinerii. Cauza? Depopularea satului, începând cu perioada imediat următoare încheierii colectivizării agriculturii și continuând și astăzi, când tinerii părăsesc satul plecând în străinătate pentru a-și câștiga existența.

Dar nu despre colindat vrem să vorbim în materialul de față, ci despre unele obiceiuri, rituri, credințe ale fetelor și feciorilor, care se petreceau în acest timp, adică al sărbătorilor de iarnă, când fetele îndeosebi se foloseau de puterea marilor sărbători pentru a-și împlini unele dorințe firești. De asemenea, vom prezenta obiceiuri, credințe, practici ale alunișenilor menite să asigure întemeierea unei căsătorii, legate de muncile câmpului, creșterea animalelor, menținerea stării de sănătate, a puterii de muncă etc.

Se știe că după Crăciun, Anul Nou și Bobotează, marile sărbători de iarnă, urmează Câșlegile, când se încheie căsătorii și se fac nunți.

Cu prilejul sărbătorilor de iarnă, în sat avea loc și altă categorie de manifestări legate de credințe și practici precreștine și magice, pentru a prevedea viitorul sau a prezice timpul. Astfel,

în seara Sfântului Vasile, deci în seara de Anul Nou, feciorii și fetele se adunau în „hăbiște”. Fetele „pușcau ovăz pe sobă”. Fetele care erau de măritat luau câte două boabe de ovăz și le așezau pe sobă, punându-le nume: unul era al fetei, iar celălalt era al feciorului la care îi stătea gândul. Dacă „pușcau” boabele unul către celălalt, însemna că și-s dragi și se vor căsători în curând, poate în Cășlegile care vor veni. Dacă „pușcau” în părți diferite, se înțelegea contrariul.

Tot fetele fecioare luau o spată și puneau pe ea, de la un capăt la celălalt, jumări cu numele fetelor din sat. Aduceau apoi o pisică și-o îndreptau spre spata cu jumări pentru a mânca din ele. Fetele ale căror nume erau purtate de jumările mâncate urmau să se mărite în ordinea în care erau mâncate de pisică. De multe ori se întâmpla ca pisica să mănânce jumările la rând sau să nu le mănânce pe toate, spre marele haz al celor prezenți.

La miezul nopții, fetele ieșeau afară și numărau parii din gard, de la 9 la 1, cu ochii închiși. Ajungând la 1, deschideau ochii și observau cum este parul, trăgând concluziile: dacă parul era „drept și fain”, cel cu care se va căsători va fi sărac și frumos; dacă era „strâmb și cu cioturi”, „orânda” va fi „fecior bogat și hâd”.

Când umbla popa prin sat cu botezul, fetele fecioare rupeau din „struțul” cu care stropea popa cu agheasmă un fir de busuioc. Seara, la culcare, îl puneau sub pernă. Busuiocul dăruit fetei fecioare de preot era considerat un talisman miraculos, care va atrage pețitorii la fată. Noaptea, își visa „orânda”. Aceasta era credința, însă, în fapt, de cele mai multe ori, nu visau nimic, dormeau ca duse. În popor, mai există credința și astăzi că busuiocul este o floare cu puteri miraculoase. Într-un cântec popular, dintr-o altă zonă folclorică, este numit „floare cătată”.

În seara de Bobotează, mai multe fete fecioare, cărora le stătea gândul la măritat, se adunau la o casă și-și făceau turte, amestecând nouă linguri de făină și o lingură de sare, și le coceau pe sobă. Turtele le mâncau înainte de a se culca. Noaptea visau feciorii cu care se vor mărita, aducându-le apă.

Altă informatoare ne dezvăluie altă practică a fetelor de măritat. Făceau turte după rețeta prezentată și le coceau tot pe „șporiu”, puneau în câte un sac fân și așezau sacul la locul unde stătuse preotul cu picioarele când venise cu botezul. Seara mâncau turtele, fără să bea apă, și se culcau pe sac să-și viseze „orânda” venind să le aducă apă. Alte fete făceau doar patru turte, câte una pentru fiecare săptămână din lună. Pe fiecare turtă se puneau câte „șapte jumere”, câte una pentru fiecare zi din săptămână. Fiecare jumară purta numele unei fete de măritat din sat. Se aducea o pisică și se punea între turte. În ordinea în care

28.

De urat am mai urat
Da' ne e frică c-a-nserat
Și-avem de trecut în cale
O dumbravă lungă tare
Unde-s fetele nebune
Și aruncă cu alune
Și se leagă de feciori
Ca albinele de flori.
Refren....

29.

Ciucur verde de mătase,
Slobozi-ne gazdă-n casă
Că de aseară stăm pe afară
Și ninge și vremuieste și
murguțu' cimpăvește.
Zică gazda ce-a mai zice,
Noi de aicea nu ne-om
duce
Fără cion, fără stinare,
Supere-se cât de tare
Că de acele știm că are.
Refren....

Mult se muștră două lemne

30.

Mult se muștră două
lemne
Refren: Rouă, riță
româniță,
Unu-i tei și unu-i bradu'.
Refren....

Zice teiul către bradu':
Refren...
Vedea-te-aș de vânt
uscatu'
Refren...
La mijloc putregăios
Refren...
Că nu ești nici de-un
folos.
Refren...
Da' cum nu-s eu de folos?
Refren...
Din jălău mă jeluiesc,
Refren...
Icoane mă conuiesc
Refren...
Pă la casă mă închină
Refren...
Cu colac și cu lumină.
Refren...

Mândră-i seara

31.

Colo-n sus la răsărit
Mândră zare s-o zărit.
Da' aceea nu îi zare
Că-i o mănăstire mare.

Mănăstirea-i mândră tare,
Șapte preoți, șapte altare.
În altarul cel mai mare,
Dinspre răsărit de soare,
Șade Maica Preacurată,
Maica binecuvântată,
Cu un Fiuț micuț în brață
Ce-i tare frumos la față.

Fiul plânge, stare n-are
În brațele Maicii Sale.
Ce plângi, Fiule, așa tare?

Maică-Sa Îl mângâia,

pisica mânca jumările de pe turte, fetele se măritau, mai repede, mai târziu sau deloc, deoarece se întâmpla ca pisica să nu mănânce toate jumările. Aceeași informatoare ne spune că pe spată se puneau doar nouă jumări, fiecare jumară fiind o fată din sat. Pe care le mânca pisica se și măritau în anul acela.

Tot în același scop, fetele obișnuiau să ajune, începând cu Ziua Crucii, nouă marți la rând, ca să le dea Dumnezeu „orânde”.

Tot în această seară, unele fete își puneau pieptenele în gard. Feciorii căutau pieptenele și, dacă-l găseau, se pieptănu cu el. Fetele, dacă își aflau pieptenele cu fire de păr în el, trăgeau nădejde că se vor mărita. Dacă firele de păr erau negre, cel cu care urma să se mărite fata va avea părul negru, iar dacă firele erau galbene, așa va avea părul. De multe ori însă feciorii, în loc să se pieptene, puneau în pieptene câlți sau păr de câine, prilej de haz și de distracție. De asemenea, tot în această seară, când se culcau, fetele întorceau perna de pe o parte pe cealaltă de 99 de ori, culcându-se pe partea care rămânea în sus în urma numărătorii. Procedând astfel, sperau ca noaptea să-și viseze „orânda”.

În satele din vestita zonă folclorică a Codrului, fata practica „descântatul și împunsul perinii”.

Căsătoria este unul dintre marile evenimente din viața omului, un moment de răscruce pentru orice individ. În sat, celibatarul era și este desconsiderat. Fetele bătrâne și feciorii „rămași” deveneau obiect al ironiilor colectivității sătești, care, de multe ori, se concretiza prin punerea de „moși și babe” și strigatul din deal.

Feciorii, în noaptea de Anul Nou, puneau „babe și moși, la văduvi, la văduve, la feciori bătrâni și fete bătrâne. Erau niște păpuși mari, făcute din paie „pe botă, cu mânuri și pchicioare și gătate cu haine”, și se puneau în poartă sau pe casă. Prin ritualul acestor „păpuși”, comunitatea sătească săvârșea un act justițiar, sancționând public pe cei care se abăteau de la legile nescrise ce reglau raporturile dintre indivizi, căsătoria fiind considerată, în sat, obligatorie pentru împlinirea omului pe pământ.

Aceste obiceiuri, pe lângă efectul magic așteptat, erau minunate prilejuri de distracție, de voie bună. Așa explicăm exclamația unei informatoare: „Doamne, multă petrecere era mai demult față de-amu!”.

În folclorul satului, iubirea fetei și a feciorului apare atât de puternic și de direct exprimată, încât ar fi în stare să facă orice pentru a se căsători. Iată câteva declarații lirice ale tinerilor din Aluniș chinuiți de dor și jale:

„Amară-i frunza de nuc,
Mai amar doru' ce-l duc;
Amară-i frunza de fag,
Mai amar doru' ce-l trag:”

Sau:

„Rele-s, bade, frigurile,
Da-s mai rele dragostile.
Maica din friguri mă scoate,
Da' din dragoste nu poate.”

Feciorului îi stă gândul chiar la fugă:

„Haida, mândră, să fugim,
Amândoi să ne-nsoțim,
Unde-s munții rourați,
Că-i un popă printre brazi
Și cunună ne-ntrebați;
Este-on popă d-ăi uniți
Și cunună d-ăi fugiți!”

Fata este capabilă să-și urmeze drăguțul chiar și-n țări străine:

„Frunză verde mă răcine,
Du-mă, bade, și pe mine
Unde meri, în țări străine.
Fă-mă până-n clopu' tău,
Ca să te umbresc mereu”.

Dacă trec Câșlegile, vine toamna cu nunțile:

„Foaie verde siminoc,
Zâs-o badea să nu joc
Pân' la storsu' vinului,
Când oi fi mireasa lui.

O, nu plânge, Iisuse!
Că tu cunoști lumea!

Că lumea asta mare
Prin Tine s-a născut,
Prin tine și prin Tatăl Tău
Prin Dumnezeu Cel Sfânt.

La fiecare casă
S-aud colindători,
Colinda lor frumoasă
Răsună până-n zori.

Colo-n sus și mai în sus

32.

Colo-n sus și mai în sus,
Colindăm, Doamne,
colind,

Este o dalbă mănăstire.
Colindăm Doamne, colind.

Și acolo cine șade?
Colindăm, Doamne,
colind.

Și acolo cine șade?
Colindăm, Doamne,
colind.

Șade Maica Precistă,
Colindăm, Doamne,
colind.

Cu un pruncuț ce tot
plângea.
Colindăm, Doamne,
colind.

Taci, Fiule, nu mai
plânge,

Colindăm, Doamne,
colind.

Că mama ție ți-a da,
Colindăm, Doamne,
colind.

Și cheile Raiului
Colindăm, Doamne,
colind.

Colecția MARIA MIRELA PODUȚ

Colinde

33.

La curțile lui Crăciunu

La curțile lui Crăciunu
S-a născut un Domn prea
bunu,
La curțile lui Crăciun.
Care este-on tinerelu,
Strălucește ca ș-on stelu,
La curțile lui Crăciun,
Ca o rază de la soare,
Și din Raiu mândră floare,
La curțile lui Crăciunu.
Crăciuneasa așa auzără,
Lui Crăciun așa-i grăiră:
La curțile lui Crăciun,
Ferițiți sunteți voi doi
S-a născut Cristos la noi
La curțile lui Crăciun.
Crăciunu s-o-mbucuratu
Și la Maica s-a rugatu,
La curțile lui Crăciun.
Iarăși Maica i-a grăitu,

Colecția MARIA MIRELA PODUȚ

Obiceiuri de iarnă (Fisculaș)

Umblatul în pt'ez în Dănești

*Umblam în pt'ez' așa să zâce când méréem cu colinda.
Din 15 noiembrie, când începé postu, deja începém cu colindele.
În tătă duminica făcém repetiții. Méréem duminica după-masa,
după ce să găta la biserică la un unt'ieș care șt'ie mai multe.
După repetiții, ne jucam. Colinde mai învățam și de la părinți.*

*Nu umblam pé mulți laolaltă, zăcem că pot'e nu ne-or
primni în casă că nu erau tăt'e căsăle mari, o fo căs'și mai mnici.
Noi am fost cinci dintr-o casă, cinci fraț și am umblat tăț laolaltă.
Un grup de colindători trebe să fie format din băieți și fete. Când
întrau în casă' trebuié să intre băieții mai întâi, nu fet'ile, așa d'e
noroc. Să zăce că băieții aduc noroc la casă, să nu între fet'ile că
aduc sărăcie. Api era o fată tare înaltă ș-apoi zăcéu omin'ii că i-
or da caier dacă-i așa mare și mai umblă cu colinda. Apoi ie când
să băga în casă să făcé t'iupuc să hie mai mnică.*

*Când intram în casă, zăcém: "Bună sara lui Crăciun!" Și
când ieșăm, dacă era fété la casă: "Câți cărbuni în vatră, atâția
peșitori la fată!", apoi mai zicém, ca o urare de noroc: "Căt'e
zmicele, atât'ea d'ișăle!"*

*Nu să dăd'e bani atuncea, numa pomin'ioare, alții făcéu
mai mnicuță, alții mai măricele, care cum put'eu. Api méréem,
lăsam pomenile la o casă und'e știém noi, mai aproape de drum
sau altund'eva unde să nu ne hie greu d'e mărș, că să adunau, nu
le put'ei strânje tăt'e în straiță. Și în ceie zî méréem după ele. Api
n'i le lăsau und'e put'eu omin'ii că atuncia nu erau nici atâtea
vasă ca amu, altu le puné în sâtă, altu într-o covocioară d'e
frământat pâinea. Noi avém așa ca o cămară, așa îi zicem noi, da
era o casă apart'e și acolo în podu căsî mi le lega tătucu într-o
straiță și le puné la uscat că altfel să strâcau. După ce să uscau,
le aducém în casă, le încălzăm în blodăr, în cuptor și era ca făcute
de atuncea. Nu le aruncam.*

*D'e Crăciun făcém pomen'e, făcém cozonac, că nu să
făcéu prăjituri atuncea și costiță, friptură d'e porc, varză
umplută, cărnaț. Înainte de Crăciun să tăié întătdeauna porcu'.*

*Umblam aproape pân tăt satu' că nu era așa mare satu'
atunci. Da nu să umbla numa cam până la 12 nopt'ea c-api să
făcé Lit'ia la biserică. Atunci lumea să duce la biserică și noi
copt'iii ne trăjăm acasă și începéu ceia mari să umble, feciorii,*

bătrânii, să mai ducéu unu la altu sau la n'iamuri.

*La Crăciun să mai umblă cu bondroșii, d'iași't'ia ce să gată cu dronjile și cu Steaua. Cu Viflaimu să umbla în zua d'e Crăciun, iar a doua zî d'e Crăciun să umbla pă sat'e. Până la clasa a IV-a să umbla cu straița și apoi băieții umblau cu Viflaimu. Nopt'ea și în zua d'e Crăciun umblau aici pân sat iar a doua zî de Crăciun méréu în Bontăieni sau pă sat'ile unde avé ii pret'ini.*¹

Bondroși; foto: Felician Săteanu

Colindatul în Negreia

Copt'iii mai mărișori, clasa a III-a, a IV-a, umblau cu colinda pân sat. Ceialalți mai mnici umblau d'e-a zua. Da d'e-a zua nu să colinda. Méréi în casă, zâcéi "Bună zua lui Crăciun!" și dăd'e omu' on pup sau nuci, mere. D'e-a noptea să colinda și atunci să dăd'e tăt pomană, da aceie era mai mare și frumos împlet'ită. Care erau mai mari umblau cu Steaua, cu Irodu, cu Viflaimu, cu "dronjile", cu "dronjile" s-o umblat de când lumea. Am umblat și cu colinda, da atunci să colinda "Veniți păstori din Viflaim", "Tri crai d'e la răsărit". Mai era "La curțile lui Crăciun" o colindă foarte veche, colindată de băieții mai mari.

D'emult, "moșu cu dronje" avé alt rol. Era un fel de pază a copt'iilor, el păză copt'iii. Intrau copiii în casă, colindau, apoi intra și moșu și primea și el ceva. Sărea, să scutura, dădea mâna cu cei din casă, mai dădea și în lampă și să stingea lampa-n cui. Cei din casă săreau să-i ia masca să vadă cine-i și el nu să lăsa.

¹ Performer Irina Pop, 67 ani, Cetățele, 2012

Iarăși Maica i-a grăitu:
La curțile lui Crăciun,
Rogă-te Fiului meu
Că el este Dumnezeu,
La curțile lui Crăciun.
De când Domnul s-a
născutu,
Lumea de dar s-a umplutu,
La curțile lui Crăciun.
De darul Domnului Sfântu
Că s-au născut pre
pământu,
La curțile lui Crăciun.
Să fii gazdă vesăloasă
C-ai ajuns Crăciun frumos,
La curțile lui Crăciun.
Cu găzdoaia de-mpreună
Să trăiți viață bună,
La curțile lui Crăciun.

*De la Pop Irina, 67 ani,
Cetățele, 2012*

Mândru-și cântă-on cerb în codru

34.

Mândru-și cântă-on cerb în
codru,
Mândru-și cântă-on cerb în
codru,
Dimineața lui Crăciun.
Dar nu-și cântă, cum să-și
cânte,
Dar nu-și cântă, cum să-și
cânte,
Dimineața lui Crăciun,
Așa-și cântă de c-o jele
De gândești că codru
pt'iere,
Dimineața lui Crăciun.
Nime-n lume nu-l aude
Numa-o dalbă

împărăteasă,
 Dimineața lui Crăciun,
 Pântr-un puiș de fereastră,
 Pântr-un puiș de fereastră,
 Dimineața lui Crăciun.
 La-mpărat de i-a datu,
 Împăratu s-o sculatu,
 Dimineața lui Crăciun.
 Pă obraz când s-o spălatu
 Lui Dumnezeu s-o rugatu,
 Dimineața lui Crăciun.
 Pușca-n mână o luatu
 Și la codru o alergatu,
 Dimineața lui Crăciun.
 Află cerbu hodininu
 Sub tufă de rozmalinu,
 Dimineața lui Crăciun.
 Încordă pușca să-l
 împuște,
 Coardă pușca să-l împuște,
 Dimineața lui Crăciun.
 Hop, hop, hop nu mă-
 mpușca
 Că io nu-s cine gândești tu,
 Io-s Ionu Sântionu,
 Nănașu lui Dumnezeu,
 Dimineața lui Crăciun.
 Blăstămat de Tatăl Meu,
 Blăstămat de Tatăl Meu,
 Dimineața lui Crăciun.
 Să fiu fiară-n codrior
 Nouă ani și nouă luni,
 Dimineața lui Crăciun,
 Și p-atâtea săptămâni.
 D-apoi acele-implini-le-oi,
 Dimineața lui Crăciun,
 Jos la sate traje-m-oi,
 Slujbe sfinte face-mi-oi,
 Dimineața lui Crăciun,
 Slujbe sfinte și itroasă,
 Slujbe sfinte și itroasă,
 Dimineața lui Crăciun,
 La cele zăle frumoasă,
 La cele zăle frumoasă,
 Dimineața lui Crăciun.
 Slujbe sfinte cine-ascultă
 Tăt ascultă Maica Sfântă,

D'e mult'e ori, când intra în casă, își lua masca de pe cap și primea mai mulți bani.

Umblam câte 4-5, 5-6 copt'ii, da fet'ile n-avéu ce umbla fără măcar un băiat, nu era voie să meri în casă numa fété în noaptea de Crăciun, fără un băiat. Băiatul deschidea ușa, el strâga: "Slobod îi a colinda?", nu fet'ile. La plecare să zâcé, unde erau bătrâni: "Cât'e paie pă casă, atât'ea băncut'e pă masă!", und'e era mai tineri: "Cât'e așt'ii la tăitori, atâția copt'ii după cupt'iori!", apoi la care nu ne plăcea ce ne dădeau: "Câți cocoși, atâția prunci burduhoși!", mai zicem și "S-aveți noroc!" "S-aveți sănătate!", da cea mai frumoasă urare era: "Cât'e paie pă casă, atât'ea băncut'e pă masă!", und'e era fet'e: "Câți cărbuni în vatră, atâția pețitori la fată!"

Până la orele 10-11 umblau tinerii, băieții și fetele. De-acolo méréu bătrânii, căsătoriții. Api méréu la părinț, la nănași, la frați căsătoriți și api până d'imineața tăt colindă.

*D'e Anu Nou, nu umblau fét'ile, numa băieții care umblau cu **Plușorul**, cu **Pomușorul**, cu **Capra**.*

Pomușorul era făcut ca on pom, Sorcova îi zice mai nou, da mai d'emult îi zicé Pomușoru. Era exact ca on pom pe care se puneau ciocolăzi. Erau trei persoane: păstor, înger și crai. Păstoru zice niște versuri.

Păstoru intră întâi în casă și spune:

*Visul vid'erii nu vi-l pot spune,
 Nu t'e bucura, maică, pentru această minune,
 Pentru această mare minune noi păstorii ne
 bucurăm,
 Unu după altu să intrăm.*

D'e mult'e ori erau 2 păstori și-on crai. Intrau în casă, pun'eu pomușoru pă masă, apoi corindau o corindă, de obicei "Tri păstori". Pă când gâta de colindat, ziceau:

*Gată, gată, frat'e, tașca
 Pă cum ni să gată gazda
 Să ne deie plata,
 Să n'e deie ce-am cerut
 Dacă bine-o priceput:
 Bani lați cu arjânt suflați
 Și băncut'e cât d'e mult'e
 Că nouă nu ni-s urât'e,
 Că-s ușoare la purtat
 Și cuspori la numărat."*

*Gazda le pregăt' é bani, le dăd' é cât put' é: 1 leu, 2 lei.
La ieşire d' in casă, zăcém "Anu Nou fericit!" sau
"La mulţi ani!".
Când umblam cu Pluguşorul, zăcém:*

*Mâine anu se-nnoieşte,
Pluguşoru să porneşt' e
Şi începe a ura
Pe la case-a colinda:
Aho, aho, copii şi fraţi,
Staţi în loc şi nu mânaţ'
Şi cuvântu mi-ascultaţi
Am venit cu voie bună
După datina străbună,
Mari şi mici, cu moş la bici,
D' in clopot' e să sunăm,
Brazd' e să scuturăm
Şi gazdei să-i urăm...*

La Vişlaim erau 2 crai, 4 păstori şi un înger. Da amu umblă numa 2 păstori şi un crai. Îngerul era îmbrăcat numa în alb, cu o cămaşă de pănură albă de la femei, on chipiu alb în cap, o botă cu cruce pă ié şi c-on cinghit' eauş (clopoţel) legat de botă. Păstoru' era îmbrăcat în izmene d' e pănură albe sau cioareci albi, curea lată, cămaşă albă şi cuşmă rotundă în cap. Craiu era îmbrăcat în roşu, avé o fustă roşie până la jănunţ, on sfetăr roşu pă el, chipiu roşu în cap.²

Practică magică de Anul Nou (ca să nu se mărite fetele "pe sate")

În preajma sărbătorilor, fetele care doreau să se mărite în anul următor făceau diverse practici, în speranţa că se vor căsători cu cineva din satul lor şi "nu vor merge între străini".

Mai demult, ca să nu le ieie feciorii d' i păstă sate pă fet' e, să le ieie feciori d' in sat, la Anu' Nou trebuié să strângă d' in casă părăsături: on t' iaptăn pă care nu l-ai mai folosit, păr d' in cap, care s-o adunat, coji de ouă etc. Părăsăturile trebe puse înt-on coş pe care nu-l mai foloseşti. Coşu trebe dus între hotare şi pus cu gura cătă ceta sat, ca să nu vie părăsăturile de-acolo încoace, să margă părăsăturile de-aicia încolo.

Când s-o măritată soră-mea în Lăschia, s-o fo măritată numa una în satu ceta. Apoi când o dus-o p-aceie, omin' ii din

Dimineaţa lui Crăciun.
Să fii gazdă bucurosu
C-ai ajuns Crăciun
frumos
Dimineaţa lui Crăciun.

S-ajungeţi mulţi Crăciuni
Cu pace şi cu sănătate.

*De la Pop Irina, 67 ani,
Cetăţele, 2012*

Dumnezeu dintru-nceput

35.

Dumnezeu dintru-nceput
Mândră lume şi-a făcut
Ş-on Adam mândru, frumos,
De mână că l-a luat
Şi în Rai că l-a băgat,
De mâncare ce i-a dat:
Din toţi pomii să mănânce,
Numa din cel înflorit
Nu mânca că eşti oprit,
Nu mânca că eşti oprit.
Şarpele cel veninos
A plecat o creangă jos
Ş-a luat on măr frumos,
Ş-a luat on măr frumos.
La Eva că i l-a dat,
Eva l-Adam l-a-nchinat,
Dumnezeu a şi văzut.
Măi, Adame, ce-ai făcut,
Măi, Adame-i méré jos
Şi-i lucra ca on păcătos.
Şi tu Evă, iară-i méré
Şi-i lucra ca şi-o muiere
Şi-i naşte prunci cu durere,
Şi-i naşte prunci cu durere.
Io cu dragu nu m-aş duce
Din grădina cea dulce,
Din dulceaţa pomilor,

² Performer *Silviu Demian*, 61 ani, Negreia, 2012

Din mirosul florilor.

*De la Pop Irina, 67 ani,
Cetățele, 2012*

Lăschia o zis că dăneștenii o legat ghem cu ață după rota d'e la car ca să să ducă tăt'e acolo. Apoi o dus vo 7 de tăt'e.³

Șezătoarea

Mare bucurie avem

36.

Mare bucurie avem,
Mărie, Sfântă Mărie,
Mare bucurie avem
Tot neamul pământului,
Mărie, Sfântă Mărie,
Tot neamul pământului
De nașterea Domnului,
Mărie, Sfântă Mărie,
De nașterea Domnului.
Domnu nostru Iisus
Cristos,
Mărie, Sfântă Mărie,
Domnu nostru Iisus
Cristos
Ce lumea din iad au scos,
Mărie, Sfântă Mărie,
Ce lumea din iad au scos,
Creștinilor de folos,
Mărie, Sfântă Mărie,
Creștinilor de folos.
Tri crai de la Răsărit,
Mărie, Sfântă Mărie,
Tri crai di la Răsărit
La-nchinare au venit,
Mărie, Sfântă Mărie,
La-nchinare au venit.

*De la Pop Irina, 67 ani,
Cetățele, 2012*

În postu' Crăciunului se făceau șezători când avém d'e tors, d'e cusut. Mai mult cu torsu să făcé șezătorea. Méri în șezătore cu caieru. Eram mult'e, și cât'e 10. Api horém:

*Șezătorea nu-i d'eplin
Fét'é-avem, feciori nu vin...*

Ca să-i aducem pe feciori în șezătore, țâpam călț pă foc. Api când vin'eu, băt'eu la ușă și noi zácém: "Pă horn, că nu ești d'e domn!"

Api vin'eu feciorii și furau fusu d'e la fet'e, c-apoi trebuié să-i țuce, ș-apoi aiéste tinere erau rușânose, nu să lăsau așă ușor; celelalt'e mai mari abie așt'eptau. Ș-api fujău afară cu fusu că le era rușân'e în casă între ceialalt.

Claca

Să făcé mai d'emult clacă. O făcut tătucia clacă d'e gunoi și d'e tors. Tătucia o avut pământ în Șurdești și-o făcut clacă d'e gunoi că d'e la noi o fo d'epart'e să ducă d'in Dănești. Și femeile care o avut gunoi să ducă, o zăs să le deie d'e tors. Ș-apoi le-o dat mămuca fuior și călț și care o avut gunoi, o dus gunoi. După clacă, într-o duminică sara să făcé joc. Să ducé mâncare: varză umplută, colac cu nucă și băutură.

Met'ehău

La Bobot'ează, la feciorii bătrâni, care nu erau însurați, le făcéu fet'ile babe. Și scriéu pă ele anumit'e poezii de o fată care era mai urâtă, nu-i pun'é ceva fată frumoasă și zácé că-i pentru Vasalie sau Mnihai...

La Anu Nou să făcéu Moși. Îi făcé d'e paie. Da unu s-o pus o dată el înt-on vârv d'e păr. L-o înfășurat alți feciori în paie sau în fân. Ș-api alții umblau să-l aprindă. Api fujă sub pat în casă că erau înalt'e paturile, d'in paie. Numa nu să arăta, nu vorbé ca să nu-l cunoască.

³ Performer Irina Pop, 67 ani, Cetățele, 2012

Verjelul în Dănești

În zua d'e Bobot'ează să făcă Verjălu. Să hotărău 3 feciori, care erau pret'in'i, să facă Verjălu. Și în ajunu' d'e Bobot'ează umblau cu muzicanți pân sat, pă le fet'e să le t'eme la Verjăl. Cântau la fereastră până-i sloboză în casă. După ce intrau în casă le invitau pe fete și pe părinții lor să vină. Ș-apoi mai priméu muzicanți bani de la gazde. Dar nu toți oamenii îi primeau în casă.

Verjelul începea în zua d'e Bobot'ează, d'e la amniază până cătă 12 nopt'ea. A doua zî să făcă răspunsu'. Se făcea joc până pe la 10 seara și apoi să așazău la masă. Acela zicé că-i răspunsul. Fet'ile care méréu cu coșarcă, nu plăt'eu jocu, Verjelu. Da care nu ducéu coșarcă plăt'eu. Apoi méré părinți cu ele. Cele care méréu cu coșarcă pun'eu horincă, prăjitură, cârnaț fript. Noi am stat numa la joc, până să-nsăra și n-am mai stat pă nopt'e.

"Legatu' d'e Sfânt"-un obicei străvechi

Mai d'emult, când era zua unui Sfânt, să méré la persoanele care purtau numele sfântului "să-l lejă". De exemplu, de Mihail și Gavril, zâcé: Méréu să-l legăm pă Mnihai, pă Găvrilă..." Și gătau coșarca cu prăjituri și cu o oiagă d'e horincă și o batistă cu cipcă colorată, cu struț cu care îl lega. Da nu să pé lăsa legat, fujă în beci și să ascund'e omu'. Că dacă-l leagă, trebe să facă uspăț cu joc. Apoi vin'e lume multă la joc și îi pun'e batista pă umăr, îl lega și apoi zâcé că-l d'ezleagă. Apoi mai méréu și ceilalți care s-o adunat, i-o luat batista de pe umăr, îl lega iară și-i pun'e oricâț bani pânéc o făcut acolo o masă și joc.

Da uspățu nu să făcă neapărat atunci când era legat, ci și după mai multă vreme, dar persoana respectivă trebuia să facă acest joc ca să nu rămână legat. S-o făcut și la oricâț ani după ce l-o legat cineva. Da trebuia să facă acest ritual pentru că nu-i voie să móră legat, așa să zâcé.⁴

Întâmplări cu Fata Pădurii și Omu' Noptii

Tata tătuchii și d'è pă prag și mânca d'e-amniază, și d'è cu animalele. Cum stăt'è acólé, o vin'it o femeie la el, așa țanțoșă. Era în ceasu' ameazăț. Și el s-o uitat la ié și o văzut că

Strigături la joc

37.

Astă fată știi juca,
Pâine nu știi frământa.
Dar de pâine n-ar hi hibă,
Nu știi fa nici mămăligă.

De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012

38.

Câte fete sunt la joc
Toate așteaptă să le joc.
Joace-le și cioarele
Că mă dor pticioarele.

De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012

39.

Fecioru care se ține,
Ia fata care rămâne.

De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012

40.

Care fată alege mult,
Se mărită după mut.

De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012

⁴ Performer Irina Pop, 67 ani, Cetățele, 2012

- 41.** *are pt'icioare de oaie. Numa Fata Pădurii o putut hi, că ié are pt'icioare de oaie și-i golă în spat'e. O vrut să deie după ié cu toporu. Da pă când s-o-ntors el cu toporu, o fo dispărută femeia. Așă să arăta, da zice că nu-i voie să dai după ié sau dacă vezi că se mișcă orice, să nu dai că pot'e să-ți iéie put'erile. Numa să îți faci cruce, să nu dai.*
- Nu gândi, mândră, că-mi placi
Că numa de ură-ți faci;
Nu gândi că te iubesc
Că numa te păcălesc.
- N'e spun' é tătucu că o fo on caz adevărat în Bontăieni. O femeie o stat cu bărbatu altei femei, din alt sat, din Șindrești. Și aceie d'in Șindrești o trimăs pă dracu la ié acasă, să-i facă ispravă. Și o mărs într-adevăr și i-o făcut ispravă. Și tăt dăd'e după pruncu ii. O început să îmburde lucruri după el. Și l-o dat d'e slugă în Șișești că dad'e a scăpa de blestemu' asta. Acolo, cum o trecut pruncu pă lângă-o șură, o fo tri căz' cu prune și o îmburdat tăt'e căzâle după prunc. Și l-o țapat pă prunc acasă ominii aceia. Ș-apoi nu știu cum o scăpat, da zice că nu-i bine să dai dacă-i d'iavolu acolo, numa să-ți faci cruce.*
- De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012
- 42.** *Omu' Nopfi era on om cu copit'e d'e cal. Să zâcé că-ți face rău dacă te împotrivesți, dar dacă-ți faci cruce, fuge. Fata Pădurii și Omu' Nopfi să arătau ominilor oriunde, pe drum, în casă etc. Și în muscă să pot'e face și t'e hârăiește tot timpul. Să preface în animal, om, cal etc. Să arată mai tare celor care contrazâc și zic că n-ar crede, care nu-și fac cruce, da și la ceia care-și fac cruce și dacă plăt'ești d'e slujbe zâcé că așă t'e chinuiești'e dracu, să hie el mai în față. Omin'ii își mai pun' é, ca să se apere, arjânt d'iu, îl pun' é în pană d'e găină, mai foloséu tămâia ca să se apere.*
- Să știi da cu coasa-n iarbă
Cum te știi lega de babă.
- Fata Pădurii umblă adeseori cu alai de nuntă, oamenii auzeau uneori noaptea când treceau prin locuri mai îndepărtate de sat muzică și veselie ca la nuntă. Atunci se zicea că trece Fata Pădurii cu alaiu. Ea are putere mare noapt'ea până încep să cânt'e cocoșii, cam d'e la 4 d'imineața cântă cocoșii. Apoi nu mai are așă mare put'eré.⁵*
- De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012
- 43.** *Fata Pădurii se zice că o existat. Mama o pățât. O fo dusă oile la Măguren'i și o mărs după brânză acolo. Ș-o venit c-o soră de-a lui tata cu coșurile cu brânză. Și știéu drumu' că o mărs și o vin'it de mai multe ori. Și când o ajuns în ceva poiană s-o întâlnit cu o femeie cu-n coș cu oale. Era o femeie mnică cu un coș cu clondire de 2 literi și atuncea încă nu era de-acele. Ele o salutat-o cu "Bună zua!" Da femeia n-o zâs nimnic. Și-o vinit on vânt și-o ploie după ce-o trecut femeia. Da înainte era sore și cald. Ele s-o întors după ié da nu și-o dat sama. O mărs oricât și-o văzut că nu-i bine. Pă drum s-o întâlnit c-on bătrân și-o-nceput a plânje că nu știu méré. Că n-o mai știut nimnic, n-o mai cunoscut nimnic. Bătrânu le-o arătat. Și asta s-o*
- Mă dusei la mândra mé
Și-o aflai c-o haină ré.
Cea mai bună o cârt'é,
Cea mai ră era pă ié.
- De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012
- 44.** *Câte fete-s cu mărgel, Toate-s mândruțele mele. Numa una mărgel n-are Și-aceie mi-i dragă tare.*
- Câte fete-s cu mărgel,
Toate-s mândruțele mele.
Numa una mărgel n-are
Și-aceie mi-i dragă tare.
- De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012

⁵ Performer Irina Pop, 67 ani, Cetățele, 2012

întâmplat la amn'iaza mare, n-o fo nopt'e, o fo în plină zî. Şi o mers după cum le-o spus moşu' cela până o ajuns în Şurdeşti la o casă und'e să pregătē d'e nuntă. Ş-o întrebāt unde-s. Orice femeie de-acolo o zās: "Vai, voi aţi dat înt-orice urmă ră!" Şi le-o îndrumat iē să margă până or ajunje la bisericuţa din Vârvu' Cornului. Când o ajuns acolo, s-o d'eşt'is ceriu şi pământu. D'e-acolé o cunoscut tāt.

Unu d'e la noi care lucra la mină, o venit de la lucru la 12 nopt'ea. Şi s-o trezāt d'imineaţa ținând ruji în mână şi cu hainele de pe el tāt'e sfârț'icat'e lângă Lacu Bodi.

Bărbații scăpau mai ușor d'e iē că, dacă știēu că-i portă Fata Pădurii, zăcéu: "Stăi că amu't'e leg cu brăcinariu!"

Da este când nu o vezi, vin'e aşă ca on vânt. Omin'ii când să rătăceau, zăcéu că-i Fata Pădurii. T'e întunici d'e cap şi nu mai ştii nimic.⁶

Ursitoarele

D'emult era ursători. Vin'ēu când să năşt'ē on copt'il şi spun'ēu de ce-a muri, cum a muri, cât a suferi şi ce-a păţi în viaţă. Zăcé că spunē la fereastră. Erau ca nişte duhuri, erau nişte lumini ce să vid'ēu la fereastră şi tāt jucau în jos şi-n sus când să năşt'ē on copt'il.⁷

Practici de apărare a manei vacilor

La animale, atunci când fată vaca d'intâie, ca să nu să ieiē lapt'ile şi atuncia îi bine să pui arjânt d'iu în corn. Să taie on pic d'in corn, să pun'e arjântu d'iu acolo şi apoi on pic d'e ceară peste el ca să nu iasă d'e-acolo.

Tot aşa când fată vaca d'intâie, ca să nu țe-o străce, să iei cunună d'e la doi tineri care s-o luat laolaltă. Coronița ceie care mai d'emult era d'in rozmalin. Io am făcut. Atâta m-am rugat d'e badea fāt să-mi facă rost d'e două coronițe d'e-acele să mni-i le aducă. Apoi iară le-o dus la biserică. Acele două coronițe să dau păstă vacă şi trebe să se sărute doi frați, soră şi frate, peste vacă. Şi se zice: "Să nu să potă lua lapt'ile, cum nu să pot lua doi fraț' laolaltă!"⁸

⁶ Performer *Silviu Demian*, 61 ani, Negreia, 2012

⁷ Performer *Silviu Demian*, 61 ani, Negreia, 2012

⁸ Performer *Irina Pop*, 67 ani, Cetățele, 2012

45.

Eu te joc pe tine lele
Să fii nora mamei mele;
Eu pe tine te-oi juca
Să fii noră la mama.

De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012

46.

Astă fată jocă bine,
Mă învață şi pă mine.

De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012

47.

La o fată mai "domnoasă":

Dragă mândrulița mea,
Io pă t'ine te-aş lua
Da mi-o spus vecină-ta
Că te culci sara cu soare
Şi te scoli la prânzu' mare.

De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012

48.

Pentru fete care nu méréu
la joc când erau chemate:

T'emat-am broasca la joc,
Broasca-o-nceput a cârâi
Că cu min'e n-a vini.

De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012

49.

Colecția AUGUSTIN MOCANU

Joace cine ce-a juca,
Io mi-oi juca drăguța.

*De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012*

Satul meu

50.

Să jucăm care cum șt'im
Că cu jocu nu trăim.

*De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012*

În copilărie îmi plăcea nespuse de mult să aud și să văd colindătorii la fereastră. Mă copleșea cântarea în sine, căci vorbele, deși mă străduiam, nu le înțelegeam pe toate. Tata, în dorința lui de a ne face să luăm parte la colindat, ne cânta sau ne scanda versuri, care, plăcându-ne, erau ușor reținute. El, ca să ne atragă, întotdeauna ne cânta versuri glumețe:

51.

Strâgau-aș o strâgătură
Să s-audă-n săcătură,
Să mă ieie babele-n gură,
Nevestele pă pt'icior,
Știu că nu-s d'e sama lor.

*De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012*

*Colindă, colindă,
Bagă iapa-n tindă,
Și-i dă fân să roadă
Ș-o țucă su' coadă!*

Tata se bucura tare mult de veselie noastră. După ce râsul se mai stâmpăra, dumnealui venea cu alte versuri:

*Colindiță cu codiță,
Hoalbă ochii la poliță
La cârnt' și la costiță.*

52.

Hai, mândră, cu mine-n
lume
La popă să ne cunune,
La popă d'e neun'îț
Cunună pă cei fujăț.

*De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012*

La colindat prin sat, abia când am trecut în clasa a treia am început a umbla. Tata era prieten cu Macea Aurel al Sâii. Eu m-am apropiat de copilul aceluia om. Ședeam destul de aproape. Aurică venea des pe la bunică-sa, Sâia lui Dănilă, vecina noastră, și ne cunoșteam și de acolo. Mă duceam des pe la Aurică, ne jucam împreună și făceam multe și bune, dar și rele. Îmi aduc aminte că odată Aurică m-a chemat la ei să-l ajut la ceva, dar nu mi-a spus ce anume, fiindcă mama l-ar fi putut auzi, ceea ce prietenul meu nu dorea. Am mers. După ce ne-am băgat în ogradă, și-a strigat câinele, pe Lupu, să-l vad. A început să-mi spună cât de urât e Lupu pe lângă alți câini, care n-au coadă, că li s-a tăiat când erau mici. În două clipe am hotărât să-i tăiem coada lui Lupu. Aurică l-a luat pe câine de grumaz, l-a întors și l-a împins cu fundul către o bucată de grindă, apoi i-a prins coada de vârf și i-o ținea întinsă peste grindă iar eu aveam sarcina să

dau o lovitură puternică cu săcurea și gata, coada sare dincolo de grindă. Da, dar n-a fost chiar așa de ușor. Am dat o dată, de două ori și abia a treia oară Aurică a picat pe spate cu coada în mână, Lupu a fugit scheunând să se ascundă de durere și eu am rămas cu săcurea plină de sânge și păr negru în mână. Abia după aceea ne-a cuprins frica de ce s-ar fi putut întâmpla.

Cu acest băiat, care mi-a fost prieten multă vreme, am început eu să umblu a colinda. Aurică știa să cânte, eu mă râiam după el cu întârziere ca un gordon cu coardele rupte sau slobonogite. Intram în ograda omului și ne îndreptam către fereastă. Eu strigam tare să se audă: *Colinda-om, gazdă?* Ni se răspundea din casă: *Colindați, dară!* Ne așezam sub fereastă față în față. Aurică începea să cânte frumos:

*Sus la poarta ceriului,
Sus la poarta ceriului,
Florile dalbe,
Șăde-ș Maica Domnului,
Șăde-ș Maica Domnului,
Florile dalbe...*

Eu îmi ciuleam bine urechile, eram pregătit, pe când Aurică gata, să trag o *mulțămită* faină care să-i placă la gazdă și să zică: *Viniți și la anul ce vine!*

*Puică neagră bagă-n sac,
Scoală, gazdă, dă-m' colac,
On colac de grâu frumos
Ca pelița lui Cristos.
Stogu' cât casa,
Colacu' cât masa,
Să trăiască gazda!
La mulț' ani!*

După ce am mai crescut, la școală am cunoscut mai mulți băieți de seama mea. În postul Crăciunului, ne înțelegeam și alcătuiam o ceată de opt - zece feciorași pentru a umbla să colindăm împreună. Serile, ne strângeam la câte unul cu casă mai mare, unde învățam și repetam colindele până ce le știam bine toți. Eu eram singurul care nu știa să cânte. Am rămas în ceată cu rostul de a mă adresa direct gazdelor, cerând învoire să colindăm, să spun mulțămита la fiecare casă, să felicit gazdele și să le mulțumesc pentru darurile oferite. După obicei, noi, cei de 13 - 15 ani, nu umblam cu straița, fiindcă nu eram copii și nici țigani din

Strigătură la nuntă

53.

Méreț acasă, femei,
Și pun'eș la foc păstăi
C-or veni fet'ele bét'é
Și-or mânca păstăi
nehiert'é.

*De la Pinteia Maria, 73 ani,
Negreia, 2012*

Orații de nuntă

54.

Faceți-vă-n două șire
Să duc mireasa la mire.
Frunză verde, vioré,
Mă ducei pe-o vâlicé,
Mă-ntâlnei c-o floricé,
Chiar c-o vărucă de-a mé.
Și-am venit aici cu ié
Să grăiesc io pentru ié
C-o fost fată de-omenie
Și vreu să-i aflu soție.
N-o fost fată de om prost
C-o fost chiar din neamu'
nost.

Frunză verde de susai,
Io de mână o luai
Și-am trecut printr-o pă-
dure.
Vrut-o hoții să mi-o fure
Și printr-un sat am trecut,
Doamne, greu am străbă-
tut.
Cinstită nanașă mare,
Asta-i cina dumitale.

De gândești că nu-i asta,
 Las-o și n-o înșela
 C-asta-i floarea florilor,
 Drăguța feciorilor;
 C-asta-i floare înflorită,
 De nimeni nu-i ciufulită;
 Asta-i floare de mușcată,
 Afară mulți o așteaptă.
 Aceia oricât ar da,
 Numa de o-ar căpăta;
 Aceia oricât ar plăti
 Numa de o-ar dobândi.
 Stai, nănaș, și te gândește
 Și mireasa mi-o plătește
 Că mireasa-i ca paluta,
 Merită ca să-mi dai suta.
 De az-noapte n-am dormit
 Tot mireasă am gătit;
 Az-noapte nu m-am culcat,
 Tot mireasa am gătat.
 Să trăiești, nănaș mare,
 Scoală-ți mirele-n picioare
 Să vedem cât îi de mare,
 Că de frumos îl vedem
 Da de mare nu-l știem;
 De frumos l-am mai văzut,
 De mare nu l-am știut.
 Am auzit că-i sfârnari
 mare,
 Bate târgurile tare.
 Méré luni și vine marți
 Fără car și fără lanț;
 Méré miercuri, vine joi,
 Fără car și fără boi.
 Când cu caru o plecat,
 Fără furcă de-ncărcat,
 Fără rudă de legat,
 Fără lanț de-mpiedecat.
 Furcă io i-am câștigat,
 Caru io i l-am legat
 Și s-o rugat dumealui
 La nimeni să nu îl spui.
 Și la nimeni nu l-am spus
 Până aicea ce-am ajuns.
 Nici aicea nu-l spunem
 Mare întrebare de n-avém.
 Băutori, nu-i băutori,

Cara ori din Cojocna, în Boj nu se aciuseră, care umblau mai degrabă a cere decât a colinda. Ca feciorași măricei, care ne gândeam că nu mai este mult până intrăm în joc, aveam la noi niște bâte înalte pe care puneam și duceam colăceii primiți. Noi nu umblam în mijlocul zilei de Ajun, ci seara după ce se întuneca. Atunci satul părea liniștit și cântările noastre se răspândeau până departe. Dacă colindau zece țangăi ca noi în Măcești, cântarea răsuna, curgea pe Păpușel până în Joseni, de unde se întorcea pe la Boanța, ajungea în Deal la Julanu, trecea podul la Goia și se înălța mult la părintele Viorel Cristea, care toată noaptea aștepta colindătorii cu zare la ferești.

Este adevărat că, deși nu mai eram copilași, ne bucuram și noi de darurile primite. Așa era obiceiul, colindat fără dăruirea celor care cântă, nu se putea nici măcar închipui. Colindătorii vin și vestesc evenimentul nemaipomenit al Crăciunului, în schimb, gazdele îi dăruiesc cu colaci de grâu, fiindcă grâul e sfânt; pe

Colindători din zona Codru; foto: Felician Săteanu

fiecare grăunte se poate vedea întipărit chipul lui Cristos. Nouă cea mai mare bucurie ne-o aduceau colindele pe care le cântam și mulțămitele spuse, nu colacii. Când ne aflam la fereastră, simțeam că vorbele au puterea de a aduce în fața noastră adevărurile pe care le comunică, uneori ne credeam trecuți în vremea și lumea celor cântate în colinde.

Odată eram la Bălea. Cântam la fereastra de către drum. Colinda noastră urca în văzduh și acolo se întâlnea cu altele care

răsunau peste toată întinderea satului din Măcești până după Recea, de pe Haieu până Sub Cobor, din Bărc până După Deal. Colinda noastră povestea despre prinderea și răstignirea lui Iisus. Tot ceea ce se spunea în colindă părea că se întâmplă aievea și noi ne simțeam copleșiți mai ales de marile evenimente cosmice care se desfășoară. Ni se părea că versurile colindei iau naștere simultan cu ceea ce se petrece la nivel cosmic.

*Lumea s-o cutrămurat,
Soarele s-o-ntunecat,
Luna-n sânge s-o-mbrăcat
Și stelele iară toate,
Văzând a lui Cristos moarte.*

De la o vreme, rând pe rând, am lăsat la o parte naivele colinde ale copilăriei și ne-am apropiat de cele feciorești cum sunt și textele de mai jos, care răspund temei generale *pețitul și căsătoria*. Titlurile sunt propuse de mine.

Fata cea frumoasă

Asta-i fata cè' frumoasă.
Mândru și-o gătat prin casă:
La ferești, pene domnești,
La obloace, busuioace;
Păstă pat, pană de brad,
Păstă masă, pană-aleasă.
Dar la masă cine șede?
Șede fata cè' frumoasă
C-un păhar galbân la mână,
La câți vin la tăți le-nchină,
Le-nchină, le mulțumește,
Pă Dumnezeu mulțumește.

Plugarul și cununa fetei

Pă dealu' cu stânjenei,
Mândru-și ară plugarii,
Da' nu-și ară ca unu' ,
Ca unu' , ca Onuțu,
Că c-o mână opt boi mână
Și c-o mână flori culege,
Nu culege, că le-alege

Numa o cupă de tri ori
Duhanaș, nu-i duhanaș,
Numa tri pachete pe ceas.
O, măi mire, dragu meu,
Tu așa te-ai lăudat
Că tu când ti-i însura
La mireasă i-i lua
Rochie albă cu cordoane
Și-i purta-o ca pe doamne;
I-i lua rochie de mătășă
Că-i fată de om aleasă.
Dar tu când ai credințat-o,
Nimic nu i-ai târguit
Nici o opincă de gumă
S-o țâie măcar o lună.
Să trăiești, nănaș mare,
Și cu hinii dumitale,
Nici amu nu te-ai gândit
Că mireasa-i de plătit.
Hai, mireasă, înapoi
Că la mire nu i-i de noi,
Că la mire de i-ar fi
Pe nănașu l-ar coti
Și pe tine te-ar plăti.
Mi-ar da bani de-o rochi-
uță
Ca să-i fiu și io finuță.
Mi-ar da bani de-o
năframă
Ca să-i fiu de bună samă.
Frunză verde
Iară mă-ntorc înainte
Pentru două-trei cuvinte
Care le-am uitat mai-
nainte:
Plânge mireasa cu foc
Că ié altu nu-i în joc,
Nu-i în joc, nici între fete,
Nici n-a purta rochie
verde.
A purta-o mohorâtă,
La feciori a fi urâtă.
Spusu-ț-am mireasă țâie
Până a nu intra-n cununie
Să te lași tu ca și mine
Că cu mult ți-a fi mai bine.
Purtai rochie de mătășă

Și-ți era lumea aleasă.
Pare-ți rău că te măriți,
Ori pare-ți rău după struț?!
Nu plânge, nu suspina
Că te duci de la mă-ta.
Zi, mireasă, fātu meu,
După care-ți pare rău:
După joc ori după struț,
Ori mai rău după drăguț.
De-ți pare rău după struț,
Ié-ți gându de la drăguț
Și ți-l pune la bărbat
Că cu el te-ai cununat.
Cât în lume îi trăi,
De-aiest bine nu-i găsi.
Într-un joc altu n-om fi
Vorbele nu ni le-om știi;
Într-un joc n-om mai juca,
Vorbele nu ni le-om da.
Na, mireasă, tāmâiță
Răsădește-o-n grădiniță.
Pune-o și o lasă-n pace
Să vedem ce floare-a face.
De-a-nflori o floare albă,
La soacră-ta i-i fi dragă;
De-a-nflori o mohorătă,
La soacră i-i fi urată.
Nu gândiți că io glumesc,
Nevestele-așa pățesc;
Nu gândiți că io am
glumit,
Nevestele-așa o pățit.
Hai, mireasă, să te pup
Și la mire să te duc.
Să te duc la mire-n brață,
Să trăiți bine în viață.
Fă-i, nănașă, loc la cină
Și o-nvață o vorbă bună,
Vorbă bună bătrânească,
Cum în lume să trăiască
Și de greu să nu
nimerească.

*De la Șchiop Floarea,
Șurdești, 2012*

Ca să-și fac-o cununiță
Să i-o deie la drăguță.
- Na, Oniță, cununiță
Să-ți fie de veselie,
La părinți de bucurie.

Pețitorii, măruț, inelul și cununa

Cè' mai mare-a gazdii fiică,
Dimineața s-o sculat,
Poale albe-o sufulcat,
Cofa-n mână u-o luat,
La fântână ș-o-alergat,
Tri voinici u-o deșteptat.
Unu' la iè s-o țapat,
Măruțu' i l-o luat.
- Dă-mi, voinice, măruțu'!
Putrăzî-u-ai ca dânsu',
Ca dânsu', ca măruțu'!
Unu' la iè s-o țapat,
Inelu' i l-o-apucat.
- Dă-mi, voinice, inelu'!
Rujini-u-ai ca dânsu',
Ca dânsu', ca inelu'!
Unu' la iè s-o țapat,
Cununa i u-o-apucat.
- Dă-mi, voinice, cununa!
Cununa-te-ai cu dânsa,
Cu dânsa, cu doamnă-sa!

Pețitorii și zestrea

Colo jos, colo mai jos,
Colo-n rātu' cel frumos,
Cè' turmă de uăi s-o-ntors.
Da' la turmă cine-și dumblă?
Dumblă-și, dumblă Sfântu' Soare
Cu soru-sa cè' mai mare.
Soru-sa din grai grăi:
- Dă, frătiuț, mai tare-n uăi,
Că vin nori de ploaie grei!
- Ba, zo, aceia nu-s nori grei,
Că îs pețitorii tăi.

Vin la mine, cer pe tine
Și cer car cu patru boi,
Io le-am fâgăduit doi;
Iei cer turma jumătate,
Io le-o dau a tria parte.

Amu vin câșlegile

Câte sărbători pe lume,
Nu-s ca Crăciunu' de bune,
De frumos, de frumos
Și de veselos.
C-amu vin câșlegile,
S-or mărita fet'ile!
Umblați, pețători!
Însurați-vă, feciori!
Că și popa așe vrè
Ca să-i umble sâmbriè.
Umblați, pețători!
Însurați-vă, feciori!
Traje, traje, muzâcaș,
Că-i bè vin și-i mânca caș!
Traje, traje cu arcu',
Că-i căpăta colacu'!

55.

Frunză verde, lemn dom-
nesc,
Io de bani vă mulțumesc.
Una-am zis, două-am
greșit
Și mulț bani am celuit;
Una-am zâs, două-am uitat
Și mulț bani am căpătat.
Cu banii de la nănaș
Io m-oi duce-ntr-un oraș
Și m-oi duce-ntr-un târguț
Și mi-oi cumpăra drăguț.
Că de când îs cu mărgel
N-am drăguț pe-a mea
plăcere;
Și mi-oi cumpăra năframă
Ș-on drăguț de bună samă.
Frunză verde de sansiu,
Aș mai zice că mai știu
Da-i aicea drăguțu
Și mi-o făcut cu ochiu
Ca să nu mai zic altu
Că aicea sunt feciori,
Mi-i rușine de mai mori.

*De la Șchiop Floarea,
Șurdești, 2012*

La mire și la mireasă

56.

Zi, ceterașule, bine
Ca să pot striga la mire.
Zi pe strună de mătasă
La mire și la mireasă.
Nu sta, mire, supărat
Și nu fi îngândurat
Că-i mireasa lângă tine,
Prét'inii și neamurile.
Dar eu știu ce te frământă
Că nu îi și-a ta mămucă.
Inima nu ți-mpăcată

Că n-ai mamă, numa tată.
La al tău căsătorit
Neamurile ți-o venit
Și de-aproape și departe.
La mă-ta nu i-ai scris carte.
Trimite-i o telegramă
Să vie măcar deseară
Să-și vadă fata nănașă
Și pe tine cu mireasă;
Să vă vadă cum munciți
Cu lelița cum trăiți.
Cu lelița trăiți bine
Că-i bună ca și o pâine.
Dacă era blăstămată
Ea de voi n-ar fi cătată.
V-o crescut și v-o grijit
Și nimic nu v-o greșit.
Voi de i-ați greșit ceva,
Îi bună și v-a ierta
Că-i în loc la maică-ta.
Mă-ta-i moartă-n ceie lume
Și nu știi că tu ești mire.
Dac-ar știi de nunta ta,
Ié de-acolo ar zbura.
Ar zbura pe sub pământ
Și-ar veni acas' plângând
Că iei i-o fost lumea dragă,
La nunți i-o plăcut să
meargă,
Să meargă să chiuiască
Și mireasa să primească
Și de-aproape și departe
Și de aia n-o avut parte
Că ea s-o dus de pe-aici
De când erați copii mici.
V-o lăsat ca tri mămuță
Ș-o fo musai să să ducă.
Sora voastră o fost mai
mare
V-o grijit pe fiecare.
V-o spălat și v-o ngrijit
Până s-o căsătorit.
Multe necazuri o tras
Că ié mamă v-o rămas.
Ié pe când s-o măritat
Altă mamă-aț căpătat.
O fost femeie străină

Colecția MARIUS CLONDA

Obiceiuri de Crăciun în viața satului românesc din Ardeal

În această lucrare, autorul prezintă sărbătorile de iarnă din satele ardelenesti din nordul județului Cluj, la granița cu județul Sălaj, în perioada anilor 1960-1980.

Moș Nicolae

De la Sfântul Nicolae până la Sfântul Ioan întreaga suflare a satului intră într-un fel de stare de spirit sărbătorească.

De la Sfântul Nicolae, se așterneau primele zăpezi peste sat spre marea bucurie a copiilor care, lipiți cu năsucurile de geam, vedeau cu uimire "cât de alb s-a făcut afară" și ce cadouri a crezut Moș Nicolae de cuviință să le pună în ghetuțe, de seară sânguincios curățate și lustruite. Toți copiii știau că Moș Nicolae nu e așa darnic precum e Moș Crăciun și că Moș Nicolae vine mai ales cu cadouri din care ei trebuie să înțeleagă că pot fi mai cuminiți și mai ascultători față de părinții și bunicii lor.

În "mesajul" lui, pentru câte un copil, Moș Nicolae mai lăsa în câte-o ghetuță și o nuielușă aurită. Acel copil știa că Moș Nicolae dorea să-i dea de înțeles că părinții și bunicii lui vor fi mult mai fericiți dacă el, copilul, în viitor va fi "mai cuminte și mai ascultător". Toți copiii știau că după două săptămâni vine Moș Crăciun care le aduce darurile pe care și le-au dorit ei cel mai mult, ca să le poată folosi în tot timpul anului viitor.

În pauze, la școală, în ziua de 6 decembrie, când fiecare coleg era întrebat "Ce ți-a adus Moș Nicolae?", cel întrebat avea grijă "să uite" să spună că printre atâtea și atâtea dulciuri și bunătăți a primit și o ...nuielușă.

Tăierea porcului

Tăiatul porcului era un adevărat ritual al celor mari. Pentru copii, acest ritual era mai mult o taină, fiindcă tăiatul se făcea întotdeauna pe înserat și pârlitul, curățatul, prelucratul porcului ținea până dimineața. De obicei, la acest eveniment veneau rudele gospodarului să-i dea o mână de ajutor sau veneau

vecinii, dacă rudele locuiau prea departe. În general, porcul era tăiat de măcelarul din sat sau de cineva priceput în acest domeniu, pentru că porcul trebuia tăiat astfel încât să sufere cât mai puțin și sângele colectat să fie cât mai mult, iar mai apoi trebuia să fie bine pârlit și curățat de păr, iar aceste lucruri nu le putea face decât un bărbat în putere și cu experiență. Apoi, după ce în prealabil copiilor li se dădeau în semn de mare onoare bucăți din urechile lui, proaspăt pârlit, porcul era tranșat și dus în bucătăria de iarnă a gospodăriei, special pregătită pentru acest eveniment. În bucătărie intrau la lucru femeile (soția gospodarului cu ajutoarele ei) care se ocupau de fiecare parte a porcului nelăsând să se piardă mai nimic. Slănina, șuncile, coastele, pulpele, ceafa, cârnatul, sângele, răciturile ("aiturile"), toate erau prelucrate atunci, în noaptea sacrificării animalului. Totul era pus apoi la afumat în podul casei, la sărat sau la congelat, după cum avea socoteala gospodina și trebuință în gospodărie.

A doua zi, se făcea "pomana porcului". Asta însemna că aceia care au ajutat gospodarul și gospodina la prelucrarea cărnii de porc erau "cinstiți" cu o parte din produsele rezultate prin acea prelucrare și "omeniți la masă" cu pălincă. Restul cărnii era prelucrat în zilele imediat următoare iar gospodina și-o rânduia să fie folosită tot anul care vine.

Viața din sat

Acum, la vreme de iarnă, sărbătorile începeau să-și intre în drepturi și să-și îndeplinească adevărata menire: socializarea. Se creau acele evenimente (șezători, colindat, clăci, jocuri) în cadrul cărora familiile din sat puteau să se întâlnească, să se cunoască mai bine și să înceapă noi legături (de prietenie, "încredințare" sau promisiune de căsătorie sau de afaceri) care în final lega sufletește și mai puternic pe sătean de neamul său.

Pregătirea pentru Crăciun

În puținele zile rămase după tăiatul porcului până la Crăciun, întreaga suflare din sat intra în febra pregătirilor de Crăciun.

Gospodinele (găzdoaiele) începeau să schimbe rețete de bucate între ele sau "de la mama" și să se ajute una pe alta să facă bucatele cele mai alese. Știau ele bine că la vremea colindatului, colindătorii le vor spori sau "poci" faima, după cum urmau să fie acele bucate. Desigur că nu uitau să le ia și pe fetele lor mai mari de 6-7 ani pe lângă ele, la bucătărie să le ajute să facă mâncare.

Da cu voi s-o purtat bine
Că orideunde ați venit
Ca o mamă v-o primit
Și v-o așteptat la vale
V-o pupat pe fiecare;
Și v-o așteptat în prag
Și v-o sărutat cu drag.
Cât ar fi de omenie
Da nu-i ca mama dintâie.
La mamă dacă-i greșești,
Ié atunci te ié cu bine
Și nu te spune la nimeni.
Tot așa și lelița
Dacă v-a putea ierta
Și ié v-a lua cu bine
Și nu v-a spune la nimeni.
Și de vré, n-are la cine
Că aici n-are pă nimeni,
Numa frunza răchiții
N-are cui se sfătui.
Când îi vine câte-un gând
Iese-n grădină oftând
La trifoiu ce-nflorește
Cu acela se sfătuieste.
El îi spune vorbe bune
Și ié nu să dă la lume.
S-ar fi sfătuit cu voi
Da ați fost duși amândoi.
Tu te-ai dus, te-ai angajat
Nuțu-n armată-a plecat
Și Florica-i măritată
Vine numa câteodată.
Ați fost duși în lumea mare
Ca și cine mamă n-are,
V-ați împrăștiat în lume
Ca să vă câștigați o pâine.
Prin năcazuri ați trecut,
Rușine nu ne-ați făcut
Și ni-i sufletu-mpăcat
C-ai luat fată din sat.
Tu, mireasă, să trăiești
Pe mire să-l prețuiești.
El te-a prețuii pă tine
Și-amândoi să trăiți bine.
L-ai ales ca pe-un păun
Și la suflet copil bun
Până ț-a da câte-on pumn;

L-ai ales ca pe-un mălin
 Tu n-ai știut că-i străin.
 De sat îi înstrăinat
 Și de mă-sa mic lăsat.
 Tu ești mândră ca o floare,
 Nu știu cum ți-i inima.
 Frunză verde din vii,
 Voi v-ați iubit de copii,
 V-ați iubit și v-ați lăsat
 Și iară v-ați împăcat.
 Amândoi să trăiți bine
 Că-ți fi singurei prin lume.
 Când v-a apuca doru
 Haideți și vedeți satu.
 Pân-ce tu n-ai mamă dragă
 Să veniți din lumea largă.
 Hai, să vedeți dealurile
 Părinții și neamurile.
 Noi v-om aștepta în prag
 Și v-om săruta cu drag.

*De la Șchiop Floarea,
 Șurdești, 2012*

Pentru găină

57.

Faceți-mi loc să mă duc
 La nănașa să ajung
 Că-i aduc un pui de cuc.
 Să trăiești, nănașă mare,
 Și te rog să ai răbdare
 Nu pot veni fuga tare
 C-amu viu din depărtare
 Și mă doare un picior.
 Viu din vârful muntelui,
 Din fundu pământului,
 Cu puiuțu cucului.
 L-am găsit pe un colnic
 Era mic și obosit
 Și venea din depărtare,
 Avea-n gură o scrisoare.
 El o prins a mă ruga

Numai așa rețetele de familie se puteau transmite mai departe, la noua generație. Când veneau colindătorii, fetele de măritat se lăudau că ele au făcut bucatele, era ca un fel de carte de vizită pentru posibیلیi pețitori.

Bărbații (găzdoii) aveau grija animalelor din gospodărie, tăiau lemnele pentru cuptor, pentru soba de gătit și le așezau cu grijă în locurile anume pregătite de-a lungul pereților pe sub streșini. Vinul de casă era deja, dacă recolta de struguri (de la via lor din hotar sau de pe via din jurul casei) era timpurie, în faza de "tulburel" și trebuia pitocit în pivnițe ca să prindă tărie. Pălinca trebuia ținută în butoaiele de lemn de dud ca să devină horincă.

Șezătorile

Șezătorile erau modalități de întraajutorare între gospodari cu volum mare de muncă (tors lâna, cusut costume etc) și erau folosite de fapt ca și prime oportunități de socializare între săteni în ajunul sărbătorilor. La șezători mergeau de obicei nevestele tinere și fetele de măritat și-și aducea fiecare de lucru. De obicei, procesul de toarcere a lânii era urmat de vopsire și punere apoi pe mosoare ("sucală") care apoi erau folosite pentru războiul de țesut la împletirea de ștergere și pături. Aceste operațiuni se făceau de obicei la vreme de iarnă pentru că în timpul zilelor de primăvară, vară și toamnă, munca la câmp nu permitea astfel de zile de lucru. La aceste sărbători erau aduse și fetele mai tinere și mai emancipate, ca să vadă și ele cum se face, dar erau chemate uneori și femeile mai în vârstă ca să le învețe pe cele mai tinere diverse tehnici de lucru cu lâna, bumbacul, cânepa, după caz și oportunitate. Sigur că tinerele se adunau acasă la gazda mai înstărită, care avea suficient spațiu și suficient de lucru pentru "o mână de fete harnice" astfel că la sfârșitul șezătorii se vedea și găzdoaia cu o bună parte din treburile (textile) rezolvate.

Desigur că acolo unde se adunau fete puse pe povești, veneau în vizită, "ca din întâmplare", și feciorii, nu mulți, câte doi-trei până la cinci "ca să schimbe și ei câte o vorbă" cu câte o fată. Uneori acești feciori de însurat mai tocmeau și câte un ceteraș să le cânte "de joc și voie bună" și atunci "se lăsa" cu jocurile (dansurile) tradiționale. Jocul nu prea se făcea în postul Crăciunului, dar după Crăciun, "când se dădea dezlegarea la dulce", începea veselia și bucuria până după Anul Nou, la Sfântul Ion, în "gerul Bobotezei".

Copiii de vârstă școlară și preșcolară erau învățați de mamele lor, dacă erau fete, în timp ce le ajutau la treaba din gospodărie, și de tații lor, dacă erau băieți, în timp ce umblau cu

aceștia la treburile gospodărești – să cânte colinde de Crăciun pentru că urmau să meargă la colindat și nu trebuiau ”să se facă de rușine” în sat că nu știau să colinde.

Mămicile le făceau trăistuțe pentru colăcei și le pregăteau hăinuțele cele mai frumoase și mai călduroase.

Tăticii le făceau ”boticuțe” să se poată apăra pe drum de câinii care i-ar putea mușca în timpul colindatului prin sat.

În același timp, tinerii din clasele gimnaziale și liceale se adunau ”pe cete” și-și pregăteau cu meticulozitate repertoriul. Fiecare pentru ce dorea să obțină. Dacă dorea bani, atunci pe lângă colinde trebuia să aibă și ”o stea”, ca să poată ”umbla cu steaua”; sau să-și facă acele costume ”din vremea lui Cristos” ca să umble cu ”Irozii”, sau să-și facă acele capre (”țurca”) din pături cu măști de lemn și blană ca să ”umble cu capra”. Dacă doreau doar să meargă la colindat și să cunoască mai bine fetele din sat, atunci era doar suficient să aibă grijă cu cine din prieteni se întovărășeau în acele cete, ”ca să nu se facă de rușine” cu acei prieteni în timpul colindatului. Fie pentru că unii din ei ar fi vorbit lucruri necugetate, fie că alții s-ar fi purtat necuviincios sau s-ar fi îmbătat și ar fi făcut scandal. Mai trebuia de asemenea să știe întreaga ceată măcar trei-patru colinde, pe care să le cânte în întregime. Desigur că pentru toate aceste lucruri, tinerii își făceau probleme, duceau tratative unii cu alții și în cele din urmă făceau ”repetiții de cântat” când se adunau la unul sau altul acasă.

Ajunul Crăciunului

Toată această febrilitate a pregătirilor se încheia în mod invariabil cu acea ”curățenie generală” făcută cel târziu în ziua dinaintea ajunului de Crăciun în toată casa și toată gospodăria ca să fie ”tăt-tăt numa lună și bec, să nu se facă de minune și rușine în tăt satu”.

Dacă nu toate gospodăriile aveau brad de Crăciun, oricum toate trebuiau să fie ”rânduie lună și bec”. În acele gospodării, ”nici un pai nu avea voie să fie la nelocul lui în ocol”, fiindcă ”era păcat de Dumnezeu” și ”s-a mânie și ne-a pedepsit Dumnezeu pă tăți rău de tăț”.

Sigur că acolo unde erau copii, bradul de Crăciun devenea o necesitate absolută pentru ”mândria gospodăriei și bucuria copilăriei”. Mai apoi, brazii împodobiți au fost ”puși în geam să poată fi văzuți de oamenii care mărg pă drum, cât îi de mândru bradu' nost”, dar și ca să știe lumea că la gospodăria aceea sunt așteptați colindătorii.

Să i-o duc la nănașa
Că-i carte de la mă-sa.
Dragu mării, Floricuță,
Când m-am dus ai fost
micuță.

Te-am lăsat umblând la
școală

Și m-am dus în altă țară;

Te-am lăsat în drum

plângând

Și io m-am dus în mormânt;

Te-am lăsat micuță tare

Și-amu ești nănașă mare.

Ai crescut, te-ai măritat,

Ți-ai luat mândru bărbat.

M-am gândit ca să vă scriu

S-aveți grijă de copii,

Bine să îi sfătuiți

De-amu le sunteți părinți.

Vorbe bune să le dați,

Le sunteți părinți și frați.

Să trăiești, nănașă mare,

Găina-i a dumitale.

Din pui s-o făcut găină

V-o dau s-o mâncați la cină

Și Ț-o dau fără de plată

Că-mi ești vecină și

nepoată.

Nu voi cere bani, nici lei

Că sunteți nepoții mei.

*De la Șchiop Floarea,
Șurdești, 2012*

Întorsu' capului

58.

Ceteraș de pe măgură,

Zi-mi un pic de strigătură,

Trage bine cu arcu

Să mi se-audă glasul

C-amu viu din depărtare

Ca să fiu nănașă mare.
Am venit să nănașesc
Pe-al meu frate să-l
cinstesc
N-am venit pentru-o găină
C-am venit să cuprind cinci;
N-am venit pentru-n cocoș
Că mi-am cuprins cinci
frumoși.
Că mi-o trimis mama carte
Să viu și de-ai fi departe
La nuntă la al meu frate
Că ié de unde-i, nu poate.
De când am venit aici,
Socăciță-am văzut cinci.
Să trăiești că tu ești prima,
Că tu mi-ai adus găina.
Socăciță-ți mulțumesc
Și cu bani eu te cinstesc
Pân-ce mi-ai dat găina
Și carte de la mama.
De când am citit cartea,
Rău mă doare inima
Nu știi, crede cineva.
Numa ăla poate crede
Care mama nu și-o vede
Că nici eu nu mi-am crezut
Până mamă n-am avut.

*De la Șchiop Floarea, Șurdești,
2012*

Întorsu' capului

59.

I

Ié, ceteraș, arcu-n mână
Și-mi zi mie una lină
Să-ntorc capu la găină.
Zi-mi pe struna cea mai
groasă
Că-s copilă rușinoasă,
Zi-mi pe struna cea subțire;

Crăciunul

Ajunul de Crăciun începea pentru toată suflarea satului la biserica din sat. La slujba specială ținută pentru nașterea Domnului Iisus Cristos. Fiecare sătean, fiecare familie își avea locul în incinta bisericii pe timpul slujbelor, așa încât dacă doreai să vezi pe cineva dacă e sau nu la biserică, era suficient "să te uiți la locul familiei" sale să vezi dacă e sau nu acolo. De obicei, bărbații stăteau în biserică separat de femei. Bărbații în jumătatea dreaptă a navei centrale iar femeile în jumătatea din stânga. Bătrânii ședea în dreptul neamurilor lor pe "scaunele (jilțurile) de pe perete" și puteau de acolo să privească atent și cu aer patriarhal atât "pe popa" care ținea slujba cât și "lumea", credincioșii care erau în biserică.

Primii colindători

Primii care ieșeau la colindat erau copiii, cu trăistuțele pe umăr pentru colăcei și cu "boticuțele" lor, mai mari decât ei, însoțiți la doi pași în urmă, de tăticii lor, mergând agale cu mâinile înfundate în buzunarele de la sumane și salutând cu mândrie în stânga și în dreapta pe fiecare om din sat cu care se întâlneau pe drum și care-i invitau "Haidați și la noi la colindat!". E vorba de categoria de vârstă trei-șase ani. Desigur că această categorie de colindători trebuiau ocrotiți de părinți, care-i însoțeau "ca să nu-i mănânce câinii", ca să "nu se piardă pe drum" și "ca să învețe cum îi la colindat". Pentru categoria asta de vârstă întotdeauna "iarna-i grea și omătu-i mare". Sigur că pentru ei nu era important să primească bani la colindat fiindcă nu știau să-i folosească. Pentru ei era mai important să primească nuci, mere, bomboane de pom și biscuiți. Pentru ei cea mai mare bucurie era atunci când trăistuța lor de colindători se umplea și zornăia de nuci, "de de-abia o puteau căra pe umeri".

Al doilea rând de colindători

Categoria de vârstă a colindătorilor de 6-12 ani este deja o categorie în care se aduna o ceată de doi-cinci colindători care merg însoțiți de părinți "pe la tăte casele unde sunt brazii în jam".

Această categorie de colindători este cel mai apreciat segment de către gazdă, pentru că știu să cânte, nu așteaptă să primească bani și se bucură de fiecare colăcel pe care îl primesc. "Șeful cetei,, este ales de părinții copiilor care formează

ceata și acestuia i se dă în grijă ceata cu ”instructajul” corespunzător.

Ceata formată are în componență de preferință neamuri (veri și frați) sau prieteni care locuiesc în case vecine în sat, pentru ca la sfârșitul colindatului să se poată întoarce toți împreună și să nu se împrăștie noaptea pe drumuri sau să umble singuri. Traseul pe care îl urmează la colindat este stabilit de părinții șefului cetei. Mai sunt unii tați sau mame care merg pe urma cetei și verifică din umbră dacă grupul de colindători s-a deplasat pe traseul stabilit.

Al treilea rând de colindători

Categoria de colindători de 10 -14 ani este mai aparte fiindcă este prea mare ca să mai ”meargă cu traista de colăcei” și prea mică pentru ceata de colindători ”buni de cătănie”.

Pentru această categorie există soluția colindatului ”cu steaua” sau cu ”irozii”. Această categorie de colindători de obicei primește bani, în locul colăceilor de la cei pe care îi colindă.

”Steaua” este un instrument confecționat dintr-o bucată de scândură decupată și ornată cu staniol în formă de stea, reprezentând steaua magică a nașterii lui Iisus Cristos, care are fixat pe ea un sistem de pârghii îmbinate în formă de X așa încât atunci când este ținută de aceste pârghii, steaua poate fi împinsă până la tavanul încăperii și retrasă apoi în brațele celui care o mânuiește prin aceste pârghii. Astfel, steaua poate fi înălțată și coborâtă pe măsură ce colindătorii își cântă colinda.

Steaua mai are fixate pe ea multicolore și niște zurgălăi astfel încât efectul vizual e impresionant în ritmul și timpul colindei.

”Irozii” sunt un grup de colindători format din trei-cinci persoane, fiecare costumată într-un personaj istoric și biblic. ”Irod împărat” este unul din ei. Aceste personaje au fiecare rolul lor într-o piesă (scenetă) jucată în casa gospodarului și rostită sub formă de versuri sau proză. Sceneta reprezintă povestea nașterii lui Iisus Cristos în vremea lui Irod. Ea are în varianta completă, mai bine de 10 personaje, dar în această variantă completă poate fi văzută numai la spectacolele organizate de elevi la școală.

Pentru gazdele din sat este o mare tristețe și rușine să nu fie colindate de aceste categorii de colindători. De aceea, colindătorii din cetele mici, cu ”steaua” sau cu ”irozii” parcurg pe cât posibil trasee care să-i ducă pe la fiecare gospodărie mai înstărită.

Dacă nu sunt colindate, unele gazde se pot supăra pe acei

Că-s copilă cu rușine.
Plină-i casa de feciori,
Domnișoare, domnișori,
Mi-i rușine de mai mori.
Socăciță, vină lin
Cu oiaga să-ți închin,
Să-ți închin cu oiaga
Și să-ți plătesc găina.
Găina care-i de nuntă
Mai bine trebe ținută,
Nu cu hoaspe de ovăz,
Ci cu grâu de-acel ales;
Nu cu hoaspe de secară,
Ci cu grâu de primăvară.

II.

Nu vă uitați oameni tare
Că nu-s io nănaș mare
Că m-am băgat servitoare.
Nu vă uitați, nu-i mirare,
Socăcița-i bată tare,
Socăcița nu-i băută
Tot după nănaș se uită.
De când aici am intrat
Tot la nănaș s-o uitat;
De când aici am venit
Tot la nănaș i-o ochit.
Oi pune capu-n pământ
Și-oi zice câte-un cuvânt;
Oi pune capu în piept
Și-oi zice numa ce-i drept.
Socăciță, socăciță,
De când aici am venit
Tot așa ți-o stat gându
Ca să-ți dau pe nănașu.
Pe nănașu ți l-am da
Astară dac-a-nnopta
Și-ți méré pe la coteț
Și-ți pune găinii preț.
Pentru-un pic de sărutat
Nu te las să zaci în pat;
Pentru-un pic de drăgostit
Nu te-oi lăsa la perit.
Că io nu-s de-acea femeie
Ca să las omu să pieie.

Aș mai zice că știu multe
Da-i aicea drăguțu
Și mi-o făcut cu ochi
Ca să nu mai zic altu.

*De la Șchiop Floarea,
Șurdești, 2012*

Strigătură pentru mire

60.

Frunzuță verde de fag,
Hai, mămică, până-n prag.
Hai, că-ți vine-un ginerel
Mândru ca un porumbel.
Dar mă tem că-i cam mișel.
Mândru tare și gătat
Dar mă tem că-i blăstămat.
Nu vine să te cinstească,
Vine să te celuiască.
Nu-ți cere să-i dai moșie,
Nici un cec măcar de-o mie,
Numa fata de soție;
Nici nu-ți cere Dacia
Numai singură fata.
Nici acela nu-i bărbat
Ce-i trebe cec la-nsurat.
Acea nu-i bucurie
Să se-nsoare c-o Dacie.
Că Dacia o tamponezi
Și cu fata te distrezi,
Cu cec-ul nu poți trăi
Dacă nu te poți iubi.
De ai Dacie și CEC
Pe nevastă nu pui preț
Că stai numa la volan,
Nu te uiți la ea șohan.
Măi, mire, mândru gătat
Spune-mi drept și-adevărat
Când ai trecut Someșu
Te-ai gândit bine ori nu,
Te-ai gândit bine ce faci
C-amu pășești primu pas,
Primu pas de căsnicie

colindători pentru tot anul următor pentru că uneori necolindarea este considerată o jignire dar și faptă aducătoare de nenoroc pentru acea casă, pentru acel gospodar. Din această cauză, în satul românesc fiecare gazdă se străduiește să aibă colaci de dat la colindători, oricât de puțini ar fi acei colaci.

Colindatul cetelor mici, a irozilor și a stelelor începe cam pe când se lasă seara, pe la orele 16-17 și se încheie pe la orele 20-21.

Al patrulea rând de colindători

După orele 20-21, începe colindatul cetelor mari de feciori, ”buni de armată și de însurat”, categoria de vârstă 14-20 ani. Aceștia merg de obicei la colindat pe la toate fetele de măritat din sat. E o mare rușine pentru o fată să nu fie colindată de feciori. E considerat și un mare nenoroc pentru anul care vine dacă fata nu este colindată.

Această categorie de colindători nu merge la colindat ca să primească nici colăcei, nici bani, ci pur și simplu merg ca să vadă fata și ca să-i vadă și ea (mai ales) pe ei. Aceasta este o modalitate de a spune ”ia uitați-vă ce fată mare am devenit” și respectiv ”ia vezi ce bărbați adevărați ne-am împlinit”. Din această cauză, acești colindători servesc doar puțină mâncare, prăjituri, ”coptături” (saleuri) și băuturi (vin fiert, îndulcit sau horincă). Aceștia nu vin la ospăț, ci ”pă vedere”.

La această categorie de colindători, rolul de gazdă îl joacă desigur fata din casă care e ”ținta” colindelor și a subiectelor de dialog: ea îi pofteste în casă pe colindătorii care încep să colinde în curte (*Ce vedere minunată* sau *ViŃlaime, ViŃlamine*) și îi așază la masă și îi servește cu platourile de bucate (prăjituri, saleuri) și eventual băutură (vin, țuică, bere), ea face conversație cu colindătorii, monitorizată și secondată dacă este cazul de părinții ei, care îi privesc și analizează fiecare colindător (și potențial ginere) în parte.

Pe parcusul șederii în jurul mesei cu bucate, se mai cântau și alte colinzi (*În Gana Galilei, Răsună blând spre seară al clopotelor cânt* etc.) la care își aduc uneori contribuția și gazdele. La finalul șederii în jurul mesei (după aproximativ 15 minute), șeful cetei începe să cânte *Trei păstori se întâlniră* și când colinda ajunge la versul ”Haidați, fraților, să mergem”, el se ridică de la masă și ceata îl urmează (și la cântat și la plecare) și se ridică astfel cu toții de la masă și pleacă afară în ocol. Când ies pe poarta gospodăriei, câte unul din ceată mai face câte o urare ”de mulțămărită” ca o strigare, în funcție de cât de mulțumiți au fost

colindătorii de ”tratamentul” gazdei sau cât au fost de impresionați de calitățile fetei:

”Câte țigle pe casă, atâția copii la masă!”
 ”Câte paie pe șură, atâția boi în bățatură!”
 ”Câți cărbuni în vatră, atâția pețitori la fată!” etc.

Colindatul poate dura până în zori. La revărsatul zorilor, ceata cântă pe ulițe *Ziurel de ziuă* în semn de salut a noii zile dăruită de la Dumnezeu, respectiv (a primei zile de dezlegare la post din noul an solar) a zilei de naștere a Mântuitorului.

Această ceată de colindători e ultima care-și încheie colindatul în sat și care spre dimineață își lasă colindătorii fiecare la casele lor. O astfel de ceată adună 6-15 colindători.

Dimineața, fiecare colindător ajuns la casa lui are o singură grijă: să doarmă până la ora când trebuie să meargă la slujba de la biserică.

”Holteii” mai colindă și cu capra, dar asta o fac pentru că la colindul cu capra se încasează mulți bani. Pentru acest tip de colindat se aleg doar gospodăriile foarte înstărite din sat și de aceea ”cu capra” se umblă ”pe sate”. Din această cauză, colindatul cu capra nu este foarte apreciat de sătenii obișnuiți nici ca și gazde, nici ca și colindători. Cei cu capra se interferează cu comunitățile din alte sate, iar această interferență nu e foarte bine primită de săteni.

Al cincilea rând de colindători

După slujba de la biserică din ziua de Crăciun, se reface ceata de colindători ”holtei” (14-20 ani). Aceștia merg direct de la biserică la colindat acasă, la fiecare membru din ceată. Aici e locul și momentul când la masa colindătorilor ”vin” bucatele adevărate și tradiționale de Crăciun: sarmale, piftii (”aituri”), caltaboși, piure de cartofi cu cârnați afumați prăjiți în ulei, castraveți murați, ciorbă de varză, cartofi prăjiți, gogoșari copti, ciorbă de burtă etc. Aici e locul și momentul când se bea pe săturate: bere, vin, pălincă, horincă, must, moare, apă minerală, sucuri de toate felurile și pentru toate gusturile.

Fetele nu mai merg la colindat după vârsta de 9-10 ani. După această vârstă, merg doar băieții și feciorii la colindat.

Să-l pășești pentru vecie.
 Astăzi rupi o florice
 Să grijești bine de ie
 Că mama cât o-ngrijit
 Nici un pic n-o veștejit
 Numa o crescut și-o-nflorit.
 Tu dacă îi știi griji,
 Nici amu n-a veșteji,
 Numa a crește și-a-nflori.
 Da de nu îi știi cota,
 S-a topi și s-a usca
 Ca și florile toamna
 Când le ajunge bruma.

*De la Șchiop Floarea,
 Șurdești, 2012*

La găină

61.

Ia, ceteraș, arcu-n mână
 Și zi-mi una la găină,
 Zi-mi pe struna cea subțire
 Că-s tânără mi-i rușine;
 Zi-mi pe struna cea mai
 groasă
 Că-s tânără, rușionasă.
 Faceți-mi cărare lată
 Să nu pic c-o-țără-s bată
 Ori oarecine pe mine
 Să mă facă de rușine.
 Frunză verde de mărari,
 Bună sara, nănași mari,
 Îț’ fa bine și-ți ierta
 De târziu cu găina
 Că m-am zăbogit în tindă
 Și m-am uitat în oglindă,
 M-am uitat de mi s-ar sta
 Să pornesc cu găina.
 U, iu, iu, că și eu viu
 Astăzi de la Sibiu
 Cu găina înstruțată
 Și cu gura sărutată.
 Și-am trecut cu ie prin Cluj

Și-am împănat-o cu ruj;
Și-am trecut prin Codrișor
Și-am împănat-o cu flori.
Găină, bată-te sfântu,
Când o fo recensământu,
Atunci te-am băgat sub pat
Să nu știe de la sfat;
Tu atunci ai cârâit
Și de la sfat te-o găsit
Și la plată te-o numit.
Să vă spun încă ceva
Ce-am mai pățit cu dânsa:
Am trecut apa cu luntre
Și-o fo să mi-o fure vulpea;
Și-am trecut cu ié pe-un râț
Și-un cocoș afurisit
O sărit la cocoșit
Până ce s-o-mbolnăvit.
Nănașule, ce gândești
De tot îmi râzi și-mi
ochești?
Găina să mi-o plătești
Că n-am ținut-o pe râț
Să ți-o dau pentru ochit,
C-am ținut-o sub coștei
Trebe plătită cu lei.
Toată pana-i o pițulă
Și capu-i o sută bună.
Nașule, dragu meu,
De nu-i friptă găina,
Mie vină nu-mi băga
C-am făcut cum am putut
Nici unsoare n-am avut
Că femeile de azi
Pun unsoarea pe obraz.
Nașule, dragu meu,
Bagă samă ce-ai lucrat
Că mâine-i umbla legat,
Că găina-i din furat.
Și te-or duce pe la sfat
Că-i furată găina,
Te-a duce miliția
Și io nu te pot scăpa
Până nu mi-i săruta.

*De la Șchiop Floarea,
Șurdești, 2012*

Al șaselea rând de colindători

În a doua zi de Crăciun, merg la colindat familiile gazdelor la alte familii de gazde și prieteni. De preferință, tinerii căsătoriți merg la părinții și nașii lor sau cuscii între ei și la noră sau la ginere. Deci gazdele care se colindă între ele sunt de obicei neamuri.

Peisaj de iarnă; foto: Felician Săteanu